

Repo Anne-Mari

Kurkistuksia avoimen varhaiskasvatuskerhon osallisuuteen

Kasvatustieteen pro gradu-tutkielma
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Varhaiskasvatuksen koulutus
2018

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Kurkistuksia avoimen varhaiskasvatuskerhon osallisuuteen (Repo Anne-Mari)

Kasvatustieteen pro gradu-tutkielma, 56 sivua, 2 liitesivua

Tammikuu 2018

Tutkielmassani tarkastelen avoimen varhaiskasvatuskerhon arkea Siisiäisen (2010) mallista muokkaamieni osallistumisen ja osallistamisen käsitteiden kautta. Tutkimuskysymyksinä ovat 1. Miten lasten osallistuminen ilmenee varhaiskasvatuskerhon arjen pienissä kertomuksissa? ja 2. Millaisena lasten osallistaminen ilmenee varhaiskasvatuskerhon arjen pienissä kertomuksissa?

Tutkielmani on kerronnallinen tutkimus, jossa keskeisin aineisto muodostui pienistä kertomuksista ja jossa on viitteitä toimintatutkimuksesta. Tutkimusaineisto muodostui avoimessa varhaiskasvatuskerhossa kuvaamistani videoista ja aikuisten teemahaastatteluista sekä videoiden kommentointikeskustelusta. Videoaineistosta erottelin 25 pientä kertomusta eli episodiat. Aineistot analysoin teemoittelemalla aineistoja ja suhteuttamalla niitä henkilöstön kanssa videoista käytyihin keskusteluihin.

Tutkielman tuloksista voi todeta lapsilähtöisen osallistumisen olevan neljänlaista toimintaa. Aikuisen ja lapsen yhteistä toimintaa, lapsen tavoittelemaa toimintaa jonka aikuinen auttamalla mahdollistaa ja lapsen itsenäisesti toteuttamaa toimintaa. Lapsi voi myös osallistua mukautumalla muiden toimintaan. Aikuislähtöistä osallistamista, jossa lapsi on aktiivinen, tapahtuu yhteisissä ohjatuissa tuokioissa ja arkirutiineihin liittyvissä toiminnoissa.

Tutkimustuloksista teen neljä johtopäätöstä. 1. Toimintaympäristö vaikuttaa siihen, miten lapsilähtöinen lapsen aktiivinen osallistuminen mahdollistuu. 2. Sensitiivisen aikuisen läsnäolo korostuu erityisesti, kun lapsi on vasta aloittanut varhaiskasvatuksessa. 3. Lapsi hyväksyy usein aikuisen tulkinnan, vaikka se olisi eriävä lapsen oman tavoitteen kanssa. 4. Aikuisen myönteinen asenne lasten osallistumista kohtaan ja kyky nähdä ero osallistumisen ja osallistamisen välillä on tärkeää. Lapsen osallistumisen ja aikuisen osallistamisen eron tunnistaminen auttaa kehittämään lapsen aktiivista osallisuutta varhaiskasvatuksessa.

Avainsanat: osallistaminen, osallistuminen, osallisuus, pienet kertomukset, varhaiskasvatuskerho

Sisältö

1	Johdanto	6
2	Osallisuus	7
2.1	Yleistä osallisuudesta	7
2.2	Näkemyksiä osallisuudesta	9
2.2.1	<i>Siisiäisen malli osallisuudesta</i>	9
2.2.2	<i>Shierin tasomalli</i>	11
3	Varhaiskasvatuskerho varhaiskasvatuksen muotona	16
4	Tutkimuskysymykset	19
5	Tutkimuksen toteuttaminen	20
5.1	Tutkimuskohde	20
5.2	Aineiston keruu	21
5.3	Aineiston analyysi	23
5.3.1	<i>Pienet kertomukset</i>	24
5.3.2	<i>Teemoittelu</i>	25
5.4	Eettisyys ja luotettavuus	27
6	Tulokset	29
6.1	Tarkastelu osallistumisen näkökulmasta	29
6.2	Tarkastelu mukautuvan osallisuuden näkökulmasta	38
6.3	Tarkastelu osallistamisen näkökulmasta	42
6.4	Tulosten yhteenveto	51
7	Johtopäätökset	53
8	Pohdinta	55
	Lähteet	57

1 Johdanto

Tässä tutkielmassa kurkistetaan osallisuuden varhaiskasvatuskerhon arjessa.

Osallisuus ilmiönä on näinä päivinä vahvasti esillä niin mediassa kuin yhteiskunnallisessa keskustelussakin. Yhdessä toimiminen ja tekeminen olivat teemana myös Suomi 100-juhlavuoden lukuisissa tapahtumissa. Yhteisöllisyys ja kaikenlainen osallisuus käsitetään yhteiskunnallisesti tavoiteltavaksi tilaksi. Erityisesti sitä painotetaan lasten ja nuorten kasvatuksen, opetuksen ja koulutuksen kentillä niin varhaiskasvatussuunnitelman uusissa perusteissa kuin perusopetuksen opetussuunnitelmatyön uudistuksissa.

Tutkielmassani tarkastelen lasten osallisuutta varhaiskasvatuskerhon arjen pienten kertomusten kautta. Käytän termiä osallistuminen kuvaamaan lapsen aktiivista tai passiivista ohjautumista toimintaan, jossa lapsi on toiminnan subjektina. Osallistaminen tutkielmassani tarkoittaa aikuislähtöistä toimintaa, jossa lapsi on toiminnan objektina.¹

Lasten osallisuutta on tutkittu viime vuosina paljon (Shier, 2001; Kiili, 2006; Venninen, Leinonen&Ojala, 2010; Turja, 2011; Alanko, 2013; Virkki, 2015; Juutinen, 2015; Roos, 2015) monesta eri näkökulmasta. Listaa tehdyistä tutkimuksista voisi jatkaa edelleen, sillä niin tärkeäksi aihe tunnustetaan.

Oma kiinnostukseni osallisuutta kohtaan on kasvanut vuosien varrella, kun olen työskennellyt kolmenkymmenen vuoden aikana erilaisissa työtehtävissä varhaiskasvatuksen parissa. Varhaiskasvatuksen kerhoissa toimiessani olen huomannut toiminnan olevan vapaampaa kuin päiväkotiryhmässä. Ajallisesti kerho kestää kolme tuntia kerrallaan ja tarjoaa lapselle mahdollisuuden saada kavereita ja osallistua ryhmämuotoiseen toimintaan. Kerhopäivässä on vähemmän rutiineja ja aikuisten ohjaamia tuokioita kuin tavallisessa päiväkotiryhmässä. Vaikka kerhoa koskevat samalla tavalla varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet, toiminta on erilaista. Tavoitteena on tutkia sitä, miten varhaiskasvatuskerhon vapaaehtoisuuden perustuvasta toiminnassa lapsen osallistuminen ja aikuisen osallistaminen ilmenevät?

¹ Pro gradu työlläni on yhtymäkohtia hankkeisiin Lapset kertovat hyvinvoinnistaan - Kuka kuuntelee? (projektinnumero 134825/Oulun yliopisto ja Syrjäytymisestä yhteenkuuluvuuteen: kerronnallisten käytäntöjen kehittäminen päiväkodeissa ja kouluissa (projektinnumero 264370/Oulun yliopisto).

2 Osallisuus

Tässä luvussa esittelen aluksi yleistä tietoa osallisuudesta maailmanlaajuisena ilmiönä. Esittelen myös lyhyesti Suomen lain ja erityisesti varhaiskasvatustilain pykälät ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden osuudet osallisuuden osalta. Käytän paikallistason esimerkkinä Oulun kaupungin osallisuusteemoja, jotka esittelen lopuksi. Kaksi näkemystä osallisuudesta ovat omina alalukuinaan tukemassa tutkielmani teoriapohjaa.

2.1 Yleistä osallisuudesta

YK:n lapsen oikeuksien sopimus (LOS) ratifioitiin 20.11.1989. Se on lapsia koskeva ihmisoikeussopimus ja tavoitteena sillä on perusoikeuksien takaaminen kaikille lapsille. Perusoikeuksiin luetaan koulutus, terveys, tasa-arvo ja turva. Se on allekirjoitettu 196 maassa, ja suurimmista valtioista vain Yhdysvallat on sopimuksen ulkopuolella. Sopimukseen on kirjattu lapsen oikeuksia omaan elämäänsä, lapsuuteen, perheeseen ja suojeluun liittyen. Erityisesti lapsen osallisuuteen viitataan artiklassa 12: *”Lapsella on oikeus ilmaista omat mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa ja ne on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti”*. (YK, 1989.)

Osallisuuden käsite on aina sidoksellinen siihen kulttuuriseen ympäristöön, missä sitä käytetään. Alanko (2013) huomauttaa osallisuuden kulttuurisidonnaisuuden vaikuttavan lasten ja nuorten oikeuteen vapaasti ilmaista näkemyksiään. Länsimaissa ja kehitysmaissa täten lasten osallisuus tarkoittaa eri asioita. Alanko toteaa, että osallisuutta tulisi tarkastella aina aika ja paikka huomioiden. Osallisuus pitää huomioida ominaispiirteineen ja sen omassa kontekstissaan. (Alanko, 2013, s. 53.)

Globaalisti nähtynä maailmassa on valtioita, joissa lasten oikeudet ovat lähinnä henkijäämiskysymyksiä. On huolta ruoasta, puhtaasta vedestä, normaaleista suomalaisen arkeen itsestäänselvyyksinä kuuluvista asioista puhumattakaan. Huolet ovat kuitenkin todellisia, ja lasten elämään ja siten myös lasten oikeuksien piiriin kuuluvia asioita. Aikuisten tulee huolehtia siitä, että oikeudet toteutuvat. Ympäröivällä yhteiskunnalla on tässä keskeinen asema, ja sen tulisi voida taata mahdollisuudet ja resurssit lapsen oikeuksien toteutumiseksi. (Heinonen ja Kuikka 2013, s. 199 ; Alanko, 2013, s. 53 ; Thomas & Percy-Smith, 2010, s. 1-2.)

Suomen perustuslain 6§ on säädetty siten, että asianosaisen, iästään huolimatta, on oikeus saada tietoa itseään koskevista asioista ja että hänellä on oikeus lausua niistä omia näkemyksiään. Lasten ollessa kyseessä on viranomaisten kohdeltava lapsia tasavertaisesti yksilöinä ja antaa mahdollisuus mielipiteen lausumiseen. (Perustuslaki 6 § Finlex.)

Suomen varhaiskasvatuslaissa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen. Lakia sovelletaan varhaiskasvatukseen, jota annetaan päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena. Kyseessä on suunnitelmallinen ja tavoitteellinen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus, jossa painottuu pedagogiikka. (Varhaiskasvatuslaki, 1 §, 8.5.2015/580 Finlex). Varhaiskasvatuslain osassa 2a on kohta 9, jossa todetaan että varhaiskasvatuksen tehtävänä on varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. (Varhaiskasvatuslaki 2 a §, 8.5.2015/580 Finlex.)

Opetushallituksen antamat määräykset varhaiskasvatuksesta ja sen toteuttamisesta ohjaavat varhaiskasvatusta valtakunnallisesti ja paikallisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa yhtenä laaja-alaisen osaamisen tavoitteista mainitaan osallistuminen ja vaikuttaminen. Siinä varhaiskasvatuksen tehtävänä on lasten tukeminen kehittyvissä osallistumisen ja vaikuttamisen taidoissa ja myös lasten kannustaminen oma-aloitteisuuteen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2016, s. 24.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa ohjataan varhaiskasvatustoimintaa siten, että lapset ovat mukana suunnittelussa, toteuttamassa ja arvioimassa, yhdessä henkilöstön kanssa. Henkilöstön tehtävänä on huolehtia, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. (emt. s. 24.)

Oranen (2008) ottaa kantaa osallisuuskeskusteluun toteamalla osallisuuden olevan laajasti ymmärrettyä yhteisöön liittymistä, siihen kuulumista ja myös yhteisöön vaikuttamista. Se, että osallisuus rakentuu vastavuoroisena toimintana, edellyttää toimiakseen yhteisöltä jäsenten huomioon ottamista ja jäseniltä vastaavasti mukaan tulemistä. (Oranen, 2008, s. 9)

Paikallistasolla Oulussa ollaan sitouduttu sivistys- ja kulttuuripalveluiden osalta Lapsiystävällinen kunta – toimintamallin käyttöön jokaisella sen vastuualueella. Sen yhtenä tavoitteena on vahvistaa lasten ja nuorten osallisuutta. Toimintamallin vieminen käytännön tasolle on osa varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuutta. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin Oulussa vaikuttaa sivistys- ja kulttuuripalveluiden alueellinen toimintatapa. Alueellistamisella mahdollistuu yhteistyön helpottuminen ja alueiden omannäköisyyden kehittäminen palvelujen käyttäjien tarpeita vastaavaksi. Tavoitteena on positiivinen pedagogiikka, joka edistää

yhteisöllisyyttä ja myönteistä toimintakulttuuria tukien lasten ja nuorten osallisuutta, oppimista ja hyvinvointia. (Oulun varhaiskasvatussuunnitelma, 2017, s. 28-37.)

Oulussa painopistealueet ovat varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kehittämisperiaatteiden lisäksi se, että toimintakulttuuria kehitetään erityisesti kestävän kehityksen, kulttuurin, liikunnan ja osallisuuden kautta. Oulun varhaiskasvatuksessa painotetaan osallisuuden pedagogiikkaa. Se on vuorovaikutusta, lapsilähtöisyyttä ja aikuisjohtoisuutta. Tärkeää on toimintatapa, jossa lapsi ja aikuinen toimivat yhdessä. Aikuinen kuuntelee lasta ja kohtaa hänet aidosti. Eräänä tapana tukea lapsen kuuntelemista ja kohtaamista mainitaan pienryhmätoiminta ja vastuukasvattaja käytännöt. Vanhempien erilaisia tapoja osallistua pidetään tärkeänä osallisuuden ja yhteistyön tilanteina. Oulussa on koottu Hyvinvointipolku- verkko-materiaalia lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja kasvattajien tueksi. (emt.s. 38.)

2.2 Näkemyksiä osallisuudesta

Tässä luvussa esittelen kahta osallisuuden tarkastelutapaa. Ensimmäinen näistä on Martti Siisiäisen (2010) rakentama osallisuuden malli, joka luo tutkielmalleni keskeisen teemoittelupohjan. Toisena näkemyksenä esittelen Harry Shierin osallisuuden tasomallin. Se avaa lasten kanssa työskenteleville aikuisille tavan tarkastella ja kehittää omaa suhdetta osallisuuteen ja edistää siten ammatillista kehittymistä.

2.2.1 Siisiäisen malli osallisuudesta

Martti Siisiäinen on kirjoittanut artikkelissaan osallistumisen ongelmasta yhteiskunnallisena ilmiönä. Siisiäisen mukaan osallistumattomuuden ongelma konkretisoidaan tai osoitetaan usein erityisiin ryhmiin. Esimerkiksi nuorten, syrjäytyneiden tai etnisten vähemmistöjen osallisuudesta ollaan kannettu huolta. Osallistumisen syistä vallitsee kovin erilaisia mielipiteitä ja niistä on esitetty hyvin erilaisia selityksiä. Artikkelissaan Siisiäinen haluaa avata suomenkielisiä käsitteitä osallistumisen ilmiöalueesta. Hän hyödyntää käsitteistöä osin Pierre Bourdieun relationaalisesta sosiologiasta. Tavoitteena hänellä on koostaa teoreettinen kokonaiskuva osallistumisen ilmiöstä, joka palvelisi myös empiiristä tutkimusta. (Siisiäinen, 2010, s. 8-10.)

Siisiäinen avaa ajatteluaan yleiskäsitteestä osallisuus siten, että se on neutraali käsite erilaisille kuulumisen muodoille ja pitää sisällään erilaisia aktiivisen ja passiivisen mukana

olemisen tapoja ja muotoja. Osallistumiseen motivoivana tekijänä voi Siisiäisen mukaan olla toimija itse tai jokin ulkopuolinen taho. Nämä tekijät hän on ristiintaulukoinut oletetun toimijan ominaisuuden, joko aktiivisuus tai passiivisuus ulottuvuuden kanssa. Näiden ulottuvuuksien ristiintaulukointi antaa neljä osallisuuden alatyyppejä. Ne ovat osallistuminen, mukautuva/suostuva osallisuus, aktivoiva osallistaminen ja pakottaminen/holhoaminen. (Siisiäinen, 2010, s. 11.)

Taulukko 1. Martti Siisiäisen Osallisuuden eri tyypit (2010) (Kuva)

		Edellyttääkö mukana oleminen toimijalta aktiivisuutta?	
		Toimija: aktiivisuus	Toimija: passiivisuus
Motivoiva Intressoiva agentti	Toimija itse	Osallistuminen <ul style="list-style-type: none"> - intressi - heterodoksa - osallistuva demokratia - aktivistiliikkeet - demokraattiset yhdistykset tai vastademokratia (valvonta, ilmiantaminen, arvostelu) - kieltäytyminen osallistumasta 	Mukautuva/suostuva osallisuus <ul style="list-style-type: none"> - doksan ylivalta - muoti - apaattisuus tai "syрjäytyminen" - mietiskely - "ajopuuosallisuus"
	Muu taho	Aktivoiva osallistaminen <ul style="list-style-type: none"> - osallistaminen "kohteen" myötävaikutuksella - ortodoksa - annetut jäsenyydet - Osallistamisohjelmat - enabling state (yksilö oman elämänsä yrittäjänä) - empowerment ohjelmat, yhdistykset ja liikkeet kansalaiskasvatus 	Pakottaminen/holhoaminen (pakkovalta) <ul style="list-style-type: none"> - totaaliset instituutiot organisoitumisen periaattina - syntymän kautta toteutuvat yhteisöjäsenyydet - manipulointi - repressiivinen toleranssi - symbolinen väkivalta - pakollinen äänestäminen

Typologian tarkoituksena on selvittää osallistumisen ja osallistamisen merkitystä, sekä toisaalta myös mitä se ei merkitse ja mitä silloin jää ulkopuolelle, kun näistä keskustellaan. Osallistuminen merkitsee siis toimijan itsensä aloittamaa toimintaa, ja on oma-aloitteellista eli vapaaehtoista. Osallistamisella taas tarkoitetaan aloitteen tekijän suhteen jotain muuta taho. (Siisiäinen, 2010, s. 13.)

Siisiäisen luokittelu osallisuudesta oli pohjarakenne oman tutkielmani jäsentämiseen. Pelkistin mallia muokaten siitä yläkäsitteitä siten, että "toimija itse" vastaa ajattelussani lasta

ja ”muu taho” kerhon aikuista. Taulukossa toimija kuvaa tutkielmassani sitä, kuinka aktiivinen tai passiivinen lapsi tai aikuinen on toiminnassaan.

Taulukko 2. Taulukko Sovellus Siisiäiseltä ristiintaulukoinnin käsitteet osallistuminen ja osallistaminen

Kysymys onko toimija itse->	Aktiivinen	Passiivinen
Lapsi	Osallistuminen -lapsi tekee aloitteen toimintaan -lapsi ilmaisee haluavansa osallistua	Mukautuva osallisuus - lapsi ryhmän mukana
Varhaiskasvatuskerhon aikuinen	Osallistaminen -lapsi kutsutaan osallistumaan -lapsi osallistuu mielellään	Pakottaminen (- lapsi mukana vastentahtoisesti)

Osallistumisen käsitteellä ymmärrän tutkielmassani lapsilähtöisen eli lapsen aloitteesta lähtevän ja lapsen itsenäisen toiminnan. Osallistamisen käsitteellä ymmärrän aikuislähtöisen toiminnan. Siihen kuuluvat erilaiset aikuisten aloitteesta lähtevät tai rutiineihin kuuluvat toiminnot arjessa.

2.2.2 Shierin tasomalli

Seuraavassa esittelen Shierin osallisuuden tasomallin. Tällä osuudella on paikka tutkielmassani, koska siinä on viitettä toimintatutkimuksellisesta otteesta. Tasomalli antaa työntekijöille työkaluja tarkastella omaa suhtautumista lasten osallisuuteen, omaa työtä ja työpaikan käytänteitä (Oranen, 2008, s. 10).

Harry Shierin (2001) tasomallissa lasten osallisuutta tarkastellaan aikuisen ja lapsen vuorovaikutuksen kautta. Mallissa on lapsen osallisuuden asteelle viisi tasoa. Aikuisen toiminnan arvioinnin avuksi mallissa on kolme ulottuvuutta. Ne ovat aikuisen valmiudet eli asenteet, mahdollisuudet ja velvoitteet suhteessa lapsen osallisuuteen. (Shier, 2001; Venninen, Leinonen & Ojala, 2010 s.10; Oranen, 2008, s.10.)

Taulukko 3. Taulukko Harry Shier, Osallisuuden tasomalli (2001)

	Asenne	Mahdollisuudet	Velvoite
	Onko sinulla tarvittavia valmiuksia?	Onko sinulla tilaisuuksia ja mahdollisuuksia?	Onko työyhteisössä vakiintuneita käytänteitä?
5. Lapset jakavat valtaa ja vastuuta aikuisten kanssa	Oletko valmis jakamaan valtaasi lasten kanssa?	Onko olemassa toimintatapoja, jossa lapset ja aikuiset jakavat valtaa?	Onko työyhteisössä tapana jakaa valtaa ja vastuuta aikuisten ja lasten kesken?
4. Lapset osallistuvat päätöksentekoprosessiin	Oletko valmis ottamaan lapset mukaan päätösten tekoon?	Onko olemassa toimintatapoja ottaa lapset mukaan päätösten tekoon?	Onko työyhteisössä tapana ottaa lapset mukaan päätösten tekoon?
3. Lasten näkemykset otetaan huomioon	Oletko valmis ottamaan lasten näkemykset huomioon?	Onko sinulla mahdollisuus ottaa lapsen näkemys huomioon?	Onko työyhteisössä tapana ottaa lasten näkemykset huomioon?
2. Lapsia tuetaan ilmaisemaan näkemyksiään	Oletko valmis tukemaan lapsia ilmaisemaan näkemyksiään?	Onko sinulla ideoita ja mahdollisuuksia tukea lapsia ilmaisemaan näkemyksiään?	Onko työyhteisön käytäntö, että lapsia tuetaan omien näkemyksien ilmaisussa?
1. Lapsia kuunnellaan	Oletko valmis kuuntelemaan lapsia	Voitko työskennellä lapsia kuunnellen?	Onko työyhteisö käytäntö, että lapsia kuunnellaan?

X

X= tässä pisteessä toteutuu YK:n lastenoikeuksien sopimuksen edellyttämä osallisuus

Shierin (2001) laatimaa Osallisuuden polku -tasomallia ovat käyttäneet muun muassa Venninen, Leinonen & Ojala (2010), Oranen (2008) ja Eskel & Marttila (2013). Olen tutkinut näitä pelkistettyjä ja muokattuja suomennoksia ja alkuperäistä mallia. Olen muokannut ja soveltanut oman, tähän tutkielmaan soveltuvan version Shierin alkuperäisestä tasomallista.

Shierin osallisuuden polku- malli esittää viisi eri tasoa lapsen osallisuudesta. Tasot nähdään vasemmalla, ja taulukkoa luetaan aluksi alhaalta ylöspäin, nuolen suuntaisesti. Lasten osallisuuden aste on alimmalla tasolla alhaisin, ja ylöspäin noustessa osallisuuden taso suurenee. Aikuisille tasomalli on työkalu käytännön suunnitteluun ja arviointiin lähes kaikkiin

tilanteisiin missä aikuiset toimivat lasten kanssa. Mallin tarkoituksena on auttaa aikuisia tunnistamaan ja edistämään lasten ja nuorten osallisuuden tasoja mallissa olevien termien ja kysymysten kautta. Taulukolla on looginen rakenne lapsen osallisuutta koskevine kysymyksineen, johon myös kolme aikuisen sitoutumisen vaihetta tai astetta on ristiintaulukoitu ylhäälle. (Shier, 2012.)

Osallisuuden mallin tasot ovat 1. Lapsia kuunnellaan, 2. lapsia tuetaan ilmaisemaan omia näkemyksiään ja mielipiteitään ja 3. lasten mielipiteet otetaan huomioon ja niillä on merkitystä. Kolmannen tason saavutettuaan toiminta on sillä tasolla kuin YK:n Lasten oikeuksien julistus määrittelee lasten osallisuuden. Tasolla 4, lapset otetaan mukaan päätöksentekoon ja koko päätöksentekoprosessiin ja tasolla 5 lapset jakavat valtaa ja ottavat vastuuta päätöksenteosta. (Shier, 2001, s.110.)

Valmiudet- taso, eli asenne-taso täyttyy silloin, kun kasvattaja tarkastelee avoimin mielin omia valmiuksiaan ja asennoituu tekemään työtään kunkin lapsen osallisuuden tason mukaisesti. Tämä on kuitenkin vasta asenteen ja sitoutumisen taso, sillä työssä ei ole välttämättä mahdollista toimia kyseisellä tavalla. Seuraava, eli mahdollistumisen taso avautuu silloin, kun työntekijälle tai ylipäätään työpaikalla mahdollistuu toteuttaa toimintaa käytännössä esimerkiksi tilojen ja välineiden puitteissa tason kuvaamalla tavalla. Velvoitteet ovat tarkastelussa polun viimeisen, rakenteita koskevan kysymyksen äärellä. Onko työyhteisössä ja laajemmasti velvoitettu työskentelemään viimeisen tason edellyttämällä tavalla? Tasomalli tarjoaa yksinkertaisen kysymyksen jokaiselle kohdalle. Vastatessaan kysymyksiin työntekijä tai työyhteisö yhdessä voi määritellä sillä hetkellä vallitsevana olevan osallisuuden tason. Tämä auttaa myös luomaan tavoitteita osallisuuden eteenpäin viemiseksi. Tosin todennäköisempää on, että työyhteisössä ollaan eri pisteissä tasoja matkalla kohti aitoa osallisuutta. Ja on huomattavaa, että tasoilla voidaan liikkua tilanteesta riippuen eteen- ja taaksepäin. (Shier, 2001, s.110.)

Osallisuuden ensimmäisellä tasolla, eli polun tasolla 1, edellytyksenä aikuisen toiminnalle on lasten kuunteleminen. Pienten lasten ollessa kyseessä voidaan sanoa, että lapset myös kohdataan ja nähdään. Aikuisten ammatillisista valmiuksista tällä tasolla korostuvat kasvattajan havainnointitaidot, ja ymmärrys siitä, että lapsen ilmaisu on kokonaisvaltaista ja monimuotoista. (Leinonen, Venninen & Ojala, 2011, s. 85.) Polulla edetään samalla tasolla ja tarkastellaan miten aikuiset mahdollistavat esimerkiksi tilojen, välineiden, resurssien ja organisaation näkökulmasta katsottuna lasten kuuntelemisen. Edelleen laajennetaan

tarkastelukulmaa ja avataan ajattelua velvoitteiden suuntaan. Mietitään onko tälle tasolle olemassa jo lainsäädäntöä, toimintaohjeita tai vakiintuneita käytänteitä? Lopulta velvoitteet vakiintuvat hyväksytyiksi käytänteiksi siten, että työntekijät velvoitetaan toimimaan näin ja toimintatavasta tulee systeemiin sisäänrakennettu. Kuuntelemiseen liittyvän pohdinnan osalta se voisi tarkoittaa onko lasten kuunteleminen työyhteisömme toimintaperiaate? (Shier, 2001, s.110.)

Seuraavalla, eli toisella tasolla tuetaan lasta ilmaisemaan omia mielipiteitään. Kuuntelemisen lisäksi aikuinen miettii miten voisi mahdollistaa lapsille mielipiteidenilmaisun. Lisäksi aikuisten tulisi rohkaista lasten ikätasoon sopivalla tavalla erilaisia tapoja ilmaista mielipiteitään. Ja mikäli lapset eivät kerro mielipiteitään, tulisi syitä siihen miettiä. Onko ilmaisua tuettu riittävästi tai voisiko kokeilla joitain muita tapoja lasten mielipiteiden keräämiseen?(Shier, 2001, s.112; Venninen, Leinonen ja Ojala, 2010, s. 11.)

Kolmannella tasolla lasten mielipiteet tulee ottaa huomioon. Tämä tarkoittaa sitä, että tilanteen mukaan otetaan huomioon lasten näkökannat. Kaikkien lasten mielipiteitä kuullaan, mutta kaikkien näkemyksiä ei resurssien puitteissa voida toteuttaa. Lapsille tulee kuitenkin perustella mikä tai mitkä näkemyksistä ja mielipiteistä toteutetaan käytännössä. Aikuisten on hyvä tutkailla omaa asennettaan lasten mielipiteiden kuuntelun ja huomioimisen periaatetta noudattaen. Sitten tutkimista laajennetaan koskemaan päiväkodin toimintakulttuuriin, onko tapana toimia näin? Ja kolmanneksi näistä toimenpiteistä muodostuu rutiineita, jota otetaan osaksi arkea.(Shier, 2001, s.113; Venninen, Leinonen ja Ojala, 2010, s. 11.)

Neljäs taso toteutuu lasten ollessa mukana päätöksentekoprosessissa. Tällä tasolla aikuinen antaa omaa valtaansa lapsille, mutta kantaa silti vastuun päätöksistä. Tällä tasolla pohditaan yhdessä ja keskustellaan päätettävistä asioista. Suunnitellaan ja esitetään näkemyksiä yhdessä joko hyväksyen tai hyläten ne. Tällä tasolla osallisuudessa voidaan asettaa tavoitteeksi vaikkapa sitoutuminen tehtyihin päätöksiin ja itsearvostuksen, empatian tai vastuunottamisen kasvattaminen.(Shier 2001, s. 114; Venninen, Leinonen ja Ojala, 2010, s. 11.)

Raja viidennen ja neljännen tason välillä on muihin tasoihin verrattuna vähiten selkeä. Aikuisten tulee luovuttaa osa omaa valtaansa konkreettisesti lapsille. Aikuisten tehtävänä on edelleen tukea lapsia siten, että he pystyvät kantamaan heille annetun vastuun. Eli viidennellä tasolla aikuiset ja lapset jakavat vastuun yhdessä. (Shier 2001, s. 115.)

Tällä tavoin kysymällä edetään tason jokainen askelma eteenpäin viidenteen tasoon asti. Shier (2006) on tarkentanut teoriaansa siten, että hän ymmärtää mallissa tilanteen mukaan liikkumisen ylös ja alaspäin. Aikuisen sensitiivisyys ja lasten havainnointi ovat avainasemassa kasvattajan ja lapsen vuorovaikutuksessa, ja osallisuuden polun tasoilla liikuttaessa. (Venninen, Leinonen ja Ojala, 2010, s. 12.)

Artikkelinsa lopuksi Shier toivoo, että nämä viisitoista järjestettyä kysymystä voisivat olla työkaluina lasten kanssa työskenteleville. Näitä kysymyksiä voi soveltaa yksilöille, tiimeille ja organisaatioille. Malli ei ehkä niinkään palvele vain askel askeleelta eteenpäin kulkien, vaan pysähdellen eri kysymysten äärelle. Ja toivottavasti välillä kysymyksiin vastataankin ”ei”, sillä juuri kaikenlaiset keskustelut syventävät ja täsmentävät mallin tarkoitusta. (Shier, 2001, s. 116.)

Näen Shierin mallissa konkreettisen mahdollisuuden auttaa lasten osallisuutta lisäävässä prosessissa. Mallia voidaan avata työyhteisössä edelleen ja käyttää sitä keskustelun välineenä alustamaan ja avaamaan uusia tavoiteltavia alueita osallisuuden edetessä. Shierin mallista on useita suomennoksia ja sitä on käytetty erilaisissa tutkimuksissa (Venninen, Leinonen ja Ojala, 2010; Oranen, 2008; Hotari, Oranen ja Pösö, 2009; Eskel ja Marttila, 2013). Näkökulmina ovat olleet varhaiskasvatustyön kehittäminen (Eskel ja Marttila, 2013), lastensuojelu (Oranen, 2008; Hotari, Oranen ja Pösö, 2009) ja varhaiskasvatuksen laadun kehittäminen (Venninen & al., 2010). Omassa tutkielmassani tarkastelun kohteena on lasten ja aikuisten osallistuminen ja osallistaminen.

3 Varhaiskasvatuskerho varhaiskasvatuksen muotona

Suomessa lasten kotihoito on vaihtoehto päiväkotij- ja perhepäivähoidolle. Monet kunnat järjestävät myös muuta varhaiskasvatusta, joiden osallistumismääriä ei usein systemaattisesti seurata. Esimerkiksi kerhot, avoimien päiväkotien toiminnot ja leikkipuistotoiminta ovat muuta varhaiskasvatusta. Kolmas sektori, eli erilaiset järjestöt ja seurakunta voivat tuottaa kerhotoimintaa, joita ei säännöllisesti tilastoida. Suomessa lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen säädetään varhaiskasvatuslaissa. Jokaisella lapsella on oikeus saada varhaiskasvatusta vähintään 20 tuntia viikossa, ja valinta lapsen osallistumisesta on lain mukaan perheillä. Kaikkea eri tavoin järjestettyä varhaiskasvatustoimintaa ohjaavat varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Varhaiskasvatuksen reunaehdot ja sisällönohjauksen kehittämistä määrittää Suomen varhaiskasvatuslaki. (Karila, Kosonen ja Järvenkallas, 2017, s.18.)

Avointa varhaiskasvatusta tai leikkitoimintaa järjestävät Suomessa kunnat, seurakunnat, yksityiset palveluntuottajat ja erilaiset järjestöt. 1970-luvulta alkaen ja 1973 päivähoitolaissa avointa varhaiskasvatustoimintaa kutsuttiin leikkitoiminnaksi. Laista ei kuitenkaan ilmene tarkempaa määrittelyä toiminnalle. Vuoden 1972 päivähoitolakiesityksessä leikkitoimintaa määriteltiin lasten leikin ja toiminnan ohjaukseksi ja valvonnaksi, sille varatussa paikassa ulkona tai sisällä tapahtuvaksi toiminnaksi. 1984 jaoteltiin Sosiaalitoimen taholta leikkitoiminnan muodoiksi leikkipuistot, leikkikerhot, leikkivälinelainaamot ja avoimet päiväkodit. Nykyisin yleistynyt avoin varhaiskasvatus- käsite on ollut käytössä 2000- luvulta alkaen. (Alila ja Portell, 2008, s.12-13.)

Vuoden 2002 varhaiskasvatuksen valtakunnallisissa linjauksissa mainitaan muuna varhaiskasvatustoimintana seurakuntien ja järjestöjen kerhotoiminta, sekä avoin varhaiskasvatustoiminta lapsille ja lapsiperheille eri muotoineen kuntien järjestämänä. Nämä palvelut nähtiin osana lasten varhaiskasvatuksen ja vanhemmuuden tukemista. Käsite avoin varhaiskasvatus näkyy sosiaali- ja terveysministeriön Päivähoitoselvityksessä 2005. Siinä todetaan leikkitoiminnan olevan kunnan tarjoamaa avointa varhaiskasvatusta. Se on toimintamahdollisuuksia ja tukea esimerkiksi kotona oleville lapsille, heidän vanhemmilleen, perhepäivähoitajille lapsiryhmineen ja pienille koululaisille. (mt. s. 14.)

Avoimesta varhaiskasvatuspalvelusta ja sen toiminnasta on olemassa vain vähän valtakunnallista tutkimustietoa ennen vuotta 2008. Näiden nykytilaa ja kehittämistarpeita

Alila ja Portell tutkivat selvityksessään Sosiaali- ja terveysministeriölle 2008. Tavoitteena selvityksellä oli myös eri toimintamuotojen nimikkeiden, määritelmien ja sisältöjen tarkentaminen avointen varhaiskasvatuspalvelujen osalta Suomessa. Selvityksellä haluttiin osoittaa avoimen varhaiskasvatuspalvelun kerhotoiminnan eroavaisuus esimerkiksi sosiaalityöstä ja terapeuttisista palveluista. (Alila ja Portell, 2008, 11.)

Alila ja Portell(2008) toteavat Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksessään (2008:14), että avoin varhaiskasvatus tulisi nähdä kehittämisen näkökulmasta katsoen yhtenä olennaisena varhaiskasvatuksen muotona, ei ainoastaan täydentävänä palveluna. Kyseisessä selvityksessä esitettiin valtakunnallisia avointen varhaiskasvatuspalvelujen kehittämistoimenpiteitä. Ne ovat ohjaamisen vahvistaminen valtakunnan ja kunnan tasoilla sekä valvonnan, arvioinnin ja tilastoinnin tehostaminen. Lisäksi oli sisällön, pedagogiikan ja henkilöstön osaamisen, sekä yhteistyön kehittäminen edelleen. Avoimen varhaiskasvatuksen kehittämisen toimenpiteeksi kirjattiin myös asiakkaiden osallisuuden ja vaikuttamisen lisääminen, sekä tutkimuksen ja kehittämisen lisääminen. (Alila ja Portell, 2008, s. 83-87.)

Kuusikkokuntien vuosittaisessa varhaiskasvatuksen seurantaraportissa vuodelta 2016 todetaan, että kyseiset kuusi suurinta kaupunkia; Helsinki, Turku, Tampere, Espoo, Vantaa ja Oulu järjestävät muuta varhaiskasvatustoimintaa. Näitä ovat esimerkiksi kunnallinen kerhotoiminta, leikkipuistot, avoin päiväkotitoiminta ja puistoissa tapahtuva lasten valvonta ja ohjaus.

Kunnallisella kerhotoiminnalla tarkoitetaan säännöllistä ryhmämuotoista varhaiskasvatusta ensisijaisesti kotona oleville kahdesta viiteen vuotiaalle lapsille. Toimintaan haetaan kerhopaikkaa lapselle, ja se myönnetään toimintavuodeksi kerrallaan. Kyseinen toiminta on maksutonta Oulun lisäksi Helsingissä, Tampereella ja Vantaalla. Huomattavaa on, että perheet, jossa toinen vanhempi on kotihoidontuella kotona, voivat osallistua kunnalliseen kerhotoimintaan. Oulussa vuoden 2016 lopussa osallistui kunnalliseen kerhotoimintaan eniten lapsia kaikista Kuusikko kaupungeista. Oulussa osallistujia oli 13,7% 10kk- 5-vuotiaista lapsista. (Kuusikko työryhmän julkaisusarja 6/2017, s. 17.)

Kuusikko työryhmän käyttämät lasten varhaiskasvatuksen määritelmät ja perusteet vuoden 2016 tietojen keruulle määrittelevät muuta varhaiskasvatustoimintaa jakaen sen avoimeksi varhaiskasvatustoiminnaksi ja kunnalliseksi kerhotoiminnaksi.

Avoin varhaiskasvatustoiminta on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lapsille tai lapsille ja heidän vanhemmilleen tai muille huoltajille/hoitajille. Toiminnan tavoitteena on tarjota kotihoidossa oleville ja heidän vanhemmilleen sosiaalisia kontakteja, kasvatuksellista tukea ja monipuolista toimintaa, jossa keskeistä on yhdessä toimiminen muiden lasten ja vanhempien kanssa. Avointa varhaiskasvatustoimintaa toteutetaan yhteistyössä sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä järjestöjen ja yhteisöjen kanssa siten, että samassa toimintaympäristössä voi olla myös muiden toimijoiden järjestämää toimintaa.(mt. 2016, s. 38.)

Kunnallisella kerhotoiminnalla puolestaan tarkoitetaan säännöllistä ryhmämuotoista varhaiskasvatusta kotihoidossa oleville 2-5 -vuotiaalle lapsille. Kerhotoiminta on tavoitteellista varhaiskasvatusta, hoitoa ja opetusta. Yksittäinen kerho voi painottaa jotain tiettyä, vaikkapa leikkiä tai jotain muuta taideainetta, mutta ne eivät pyri vain yhden alueen kehittämiseen, kuten harrastustoiminnassa on tapana. Henkilöstöltä edellytetään soveltuvaa koulutusta. Ruokailu on järjestetty siten, että lapset tuovat välipalan kotoaan. (mt. 2016, s. 38.) Tässä tutkielmassa on tutkimuksen kohteena kunnallisen kerhotoiminnan yksikkö.

4 Tutkimuskysymykset

Tässä tutkielmassa tarkastelen osallisuutta osallistumisen ja osallistamisen käsitteiden kautta. Käsitteiden perustana on Martti Siisiäisen ajatuksen mukainen osallisuuden eri tyyppien jaottelu. Olen käyttänyt jaottelua omaan tutkielmaani soveltaen.

Tutkimuskysymykset muotoutuivat tutkielman tekemisen aikana. Lopulliseen muotoon ne asettuivat loppuvaiheessa. Tutkimustehtävänä tässä tutkielmassa on tarkastella osallisuuden ilmentymistä varhaiskasvatuskerhossa.

1. Miten lasten osallistuminen ilmenee varhaiskasvatuskerhon arjen pienissä kertomuksissa?
2. Millaisena lasten osallistaminen ilmenee varhaiskasvatuskerhon arjen pienissä kertomuksissa?

5 Tutkimuksen toteuttaminen

Tässä luvussa kuvaan tutkielmani toteuttamisen kulkua. Aluksi kerron tutkielman kohteesta ja aineiston keruu tavoista. Kerron myös tutkielman analyysin etenemistä ja käyttämiäni metodeja, pieniä kertomuksia ja teemoittelun perusteita. Teemoittelua avaan esimerkkiepisodin avulla. Eettisyys ja luotettavuus osuus löytyvät myös tästä pääluvusta.

5.1 Tutkimuskohde

Tutkimuspäiväkodissani järjestetään avointa varhaiskasvatuksen kerhoa sille varatuissa tiloissa. Varsinaisia leikkihuoneita on kaksi, joissa ovat myös pöydät. Lisäksi kerholla on jumppasalin käyttömahdollisuus. Kerhossa käy 2-5 -vuotiaita, kotihoidossa olevia lapsia. Kerhokertoja on kaksi tai kolme kertaa viikossa, kolmen tunnin ajan kerrallaan. Yhteensä lapsia on päivittäin paikalla enintään 15. Käytän jatkossa avoimen varhaiskasvatuksen kerhosta lyhyempää nimitystä, kerho, sen sujuvuuden vuoksi.

Kerhon päivittäinen toiminta-aika on 8.30- 11.30. Kerhoa eivät sido muut aikarajoitteet, kuin tuonti- ja hakuajat. Päiväjärjestys on suurin piirtein seuraava: lapset saapuvat kerhoon noin 8.30, ja jäävät pihalle ulkoilemaan. Sisälle tulon jälkeen leikitään, kunnes on ruokapiiri. Tämä tarkoittaa yhteistä hetkeä ennen omien eväiden syöntiä. Hetkellä leikitään tai lauletaan yhdessä, tai on jotain muuta yhteisesti ohjattua toimintaa. Sitten on evästelyn aika pienryhmissä. 2-3 vuotiaat menevät toiseen tilaan syömään, ja 4-5 -vuotiaat toiseen huoneeseen. Eväiden syönnin jälkeen ehtii noin puoli tuntia leikkiä, kunnes on kotiinlähdön aika. Vanhemmat tulevat hakemaan noin kello 11.30.

Kerhon työntekijöitä on kaksi, lastentarhanopettaja ja lastenhoitaja. He työskentelevät aamupäivän kerhossa, ja iltapäivällä heillä on muita työtehtäviä. Lastenhoitaja siirtyy päiväkodin lapsiryhmään ja lastentarhanopettaja tekee varajohtajan tehtäviä. Tarvittaessa kumpikin heistä siirtyy sijaistamaan poissaolevia. Käytän työntekijöistä nimitystä aikuiset, koska tässä yhteydessä ei ammattinimikkeellä ole merkitystä.

Avoimesta varhaiskasvatuksesta on tehty keskimääräisesti vähemmän tutkimuksia kuin kokopäiväisistä varhaiskasvatusryhmistä. Kokemukseni mukaan se on sosiaalisten vuorovaikutustaitojen harjoittelupaikka kotihoidossa oleville lapsille ja usein se on myös ensimmäinen lapsen hoitopaikka kodin ulkopuolella.

5.2 Aineiston keruu

Päätutkimusaineistona ovat avoimessa varhaiskasvatuskerhossa kuvatut videot ja kerhon työntekijöiden teemahaastattelut. Haastattelin tutkielmaani kahta kerhon työntekijää erikseen. Teemahaastattelussa haastatteli muotoilee kysymyksiä ja vaihtelee niiden järjestystä, käyden kuitenkin läpi samat aihepiirit ja teemat kunkin haastateltavan kanssa (Ruusuvuori & Tiittula 2009, s. 11).

Haastatteluvaiheessa suunnitelmissani oli vielä toteuttaa tutkielma tarkastelemalla kiirettä, joten haastattelukysymykset olivat sen tematiikan ympärillä. Halusin kokeilla enemmän vapaampaa, kerronnallisen haastattelun tyyppistä haastattelua, mutta toteutus oli enemmän teemahaastattelullinen. Haastattelua ohjailevat kysymykset ovat liitteenä. Käytin haastattelutilanteessa apukysymyksiä tarpeen mukaan. Aiheita käytiin läpi eri järjestyksessä, tilanteeseen sopivalla tavalla kummankin haastateltavan kanssa. Halusin kuulla haastateltavilta kerhossa työskentelemisestä, monipuolisesti näkemyksestä kiireestä ja sen kokemisesta sekä heidän kasvatustyön taustalla tavoiteltavista arvoista. Itse haastattelut sujuivat hyvin, haastateltavat tuntuivat jo tutummilta, sillä olin ollut kerhossa paikalla jo noin 40 tuntia.

Ennen videointeja halusin olla paikalla sen vuoksi, että lapset tottuisivat minuun, vieraaseen toimintaympäristössään. Halusin tutustua myös kerhon käytänteisiin. Elin kerhon arkea lasten ja aikuisten kanssa. Arki oli minulle tuttua ja samalla uutta. Tutkijan rooli oli välillä vaikea erottaa syvään juurtuneesta opettajuudestani. Koska videoisin myöhemmin, ei lasten tarvitsisi enää minua jännittää, jos kamera tuntuisi jännittävältä. Kerhon aikuisilta kuulin, että heillä oli alkamassa elokuvanteko projekti myöhemmin, jossa lapsia videokuvattaisiin. Videointini kolmen päivän aikana arjessa palveli heitä myös harjoitusmielessä tulevaan.

Viljamaa, Estola, Juutinen & Puroila (2017, s. 8) tutkimuksessaan toteavatkin, että videoimalla saa runsasta materiaalia ja tutkija kameransa kanssa on osallinen tapahtumissa. Hän myös vaikuttaa tapahtumien kulkuun. Kuvatessa täytyy tehdä nopeita valintoja kohteesta ja kameran kääntyessä toiseen suuntaan tulee sulkeneeksi jonkun toisen tapahtuman pois. Tutkija valitsee hetkessä, seuraako kamerallaan yhtä lasta vai kuvaako kokonaisuutta. Edellä mainitut tutkijat viittaavat Merleau-Pontyn (2002/1945), joka on lausunut havaintojen olevan epätarkkoja, mutta maailman tapahtumineen olevan myös sellaisia. Merleau-Pontyn (2006, s.17) lause ”*Vain sen näkee mitä katselee*” (Viljamaa & muut 2017, s. 8) todentaa videomateriaalin moninaisuutta ja laajuutta. Videokuvaus, mutta myös arjen hetket kaikkine

tapahtumineen ovat nopeita välähdyksiä ja hetkessä aina tosia. Videomateriaalin avulla hetkiin voi palata ja katsoa uudestaan ymmärtääkseen tapahtunutta. Näin kävi minullekin kertomusteni äärellä.

Taulukko 4. Taulukko aineiston keruu ajankohdista ja ajoista

Videointi	11/ 2013	2h 45min
Yksilöhaastattelut	12/ 2013	2x n. 1h
Videoklippien katselu ja keskustelukerta	02/ 2014	2h
Havainnointi, läsnäolo	09-11/ 2013	n. 40h

Haastattelut olen litteroinut jo vuonna 2014 tammikuussa sanatarkasti. Litteroitua tekstiä tuli 26 sivua. Olen katsonut kuvaamani videomateriaalin läpi ensimmäisen kerran videoinnin jälkeen, loppuvuonna 2013. Tällöin kirjasin ylös videoiden sisältöä pääosin otosmaisesti, mitä niissä suurin piirtein tapahtuu. Tiedustelin kerhon työntekijöiltä ennen videomateriaalin kuvaamista, olisiko heillä joitain kerhopäivän tilanteita, joita he haluaisivat tarkemmin tarkastella. He nimesivät silloin riisumis-, siirtymä- ja siivoustilanteet. Tämä toive ohjasi myös arjen tilanteiden kuvaamistani. Suunnitelmana oli kevyt toimintatutkimuksellinen ote, jossa työntekijät saisivat videomateriaalia katselemalla reflektoida omaa työtään ja täten hyötyä tutkimuksesta arjen mahdollisiin pulmakohtiin.

Kävin päiväkodilla sovitusti helmikuussa 2014 näyttämässä videoista arjen kannalta oleellisia itse valitsemiani klippejä kerhon aikuisille. Videoklipit olivat riisumis-, siivous-, tuokio- ja ruokailutilanteita sekä lasten leikkitalanne. Ne havainnollistivat arjen hetkiä, mitä niissä tapahtuu ja työntekijät saavat reflektoida omaa työtään. Nauhoitin katselutilanteessa käydyn kahden tunnin mittaisen keskustelun. Keskustelussa työntekijät kommentoivat arjen tilanteita laajasti. He arvioivat omaa toimintaa ja antoivat toisilleen palautetta. He keskustelivat siitä miten lapset olivat kehittyneet toiminnassaan videoinnin jälkeen. Olen purkanut keskustelun maaliskuussa 2017. Tuon keskustelun kommentit olen litteroinut osittain sanatarkasti, sen mukaan, onko kommentilla merkitystä tutkimuskysymysten kannalta.

Kerhon arjen videoihin olen palannut useampaan kertaan vuosien varrella, esimerkiksi vuoden 2015 alussa, kun aiheeni oli kirjoittaa tutkielmani valmiiksi.

Tuolloin elämä järjesti muuta.

5.3 Aineiston analyysi

Aivan aluksi ajatukseni tehdä tutkielma kiireestä tai kiireettömyydestä oli kiertymässä osallisuuden ja sen ilmenemisen tarkasteluun, sillä aineistossa ei ollut nähtävillä kiireen elementtejä. Tämä näkökulman muutos on myös tutkimuksellisesti perusteltua, sillä osallisuuden keinoin tuetaan kiireettömyyttä. Suomessa pääkaupunkiseudun Vkk-metro tutkimushankkeessa (2010), kehitettiin varhaiskasvatusta ja yhtenä osa-alueena haluttiin vähentää kiirettä juuri erilaisin osallisuuden keinoin. Osallisuus oli kehittämisen kohteena myös tutkielmani avoimessa varhaiskasvatuskerhossa. Kiinnostuin uudella tavalla avoimen kerhon kiireettömästä, intensiivisestä kolmen tunnin ajasta. Kuinka osallisuus ja siten sen vaikutus lasten hyvinvointiin ilmenee kerhon arjessa?

Olen myös itse työskennellyt usean vuoden ajan lastentarhanopettajana varhaiskasvatuksen kerhoissa. Kokemuksesta voin todeta, että kolmen tunnin mittainen kerho on toimintaperiaatteiltaan ja toiminnaltaan varsin erilaista kuin tavallisessa varhaiskasvatuksen kokopäiväryhmässä. Toiminta-aika, kerhon vapaaehtoisuus ja toimintatavat ovat perimmäisiltä ominaisuuksiltaan toisenlaisia, kuin varhaiskasvatuksen muissa toimintamuodoissa. Minua kiinnostaa tuo sama tuttu uudesta näkökulmasta tarkasteltuna.

Vuoden 2017 helmikuussa tutkimustyöni käynnistyi uudelleen täydellä teholla. Suunnittelin alun perin aineistoni päämateriaaliksi työntekijöiden haastatteluja, mutta nyt ikään kuin uusin silmin videoita katsellessa kerhon arjen kerronnallisuus ja videomateriaalin elämänmakuisuus, sekä useamman vuoden tauko aktiivisessa tutkielman työstämisessä, saivat minut miettimään asiaa uudelleen.

Elina Paju (2013) nostaa väitöskirjassaan esille asian, joka mietitytti myös minua aineistoni edessä. Videoaineistosta kirjoittamiensa transkriptioiden lukemisen yhteydessä Paju kertoo kysyneensä sinänsä yksinkertaista kysymystä, "Mitä tässä tapahtuu?" Sen avulla hän pystyi irrottautumaan paikalla olemisen kokemuksellisesta muistamisesta. Tutkijan itse keräämä ja kokoama aineisto voi näyttäytyä varsin itsestään selvältä. Etäisyyden hakeminen ja etäisyyden ottaminen tulivat hänelle mahdollisiksi tuota kautta. (Paju 2013, 58.) Minulla tuo etäisyys tuli kuin luonnostaan, koska kuvaamisen ja kirjoittamisen väliaika kasvoi neljään vuoteen. Katson voivani tutkia aineistoa kuin uusin silmin ja ilman paikallaolon tuntemuksia.

Katsoin kuvattuja videoita useita kertoja, kerraten kysymystä ”mitä tässä tapahtuu?” ja aloin erottaa aineistosta erilaisia lasten toimintaan osallistumisen muotoja. Kiinnostuin niistä, ja

kokosin videoaineistosta tilanteita, joissa lapset osallistuvat monipuolisesti kerhon arkeen ja osallisuuden näkymät tulivat esille usealla tavalla. Jatkoisin tutkimalla harkinnanvaraisesti sitä, kuinka lapset kiinnittyvät erilaisiin arjen tilanteisiin ja toimintoihin. Aloin erottaa videomateriaalimassasta kertomusten alkuja ja loppuja. Aloin erottaa, kuinka tilanteet syntyivät ja toisinaan loppuivat, tai jatkuivat jätään jatkumaan arjen kannattelemina.

5.3.1 Pienet kertomukset

Kiviniemi (2015) kuvaa laadullista tutkimusta prosessiksi, joka muovautuu tutkimuksen edetessä, ja siten myös tutkimuskysymykset ja aineiston tarkastelutapa selkiytyvät. Tutkimusmenetelmälliset valinnat tarkentuvat, ja tutkijan tietoisuus omasta kehittymisestään tutkijana valmistavat häntä tutkimuksellisiin uudelleenlinjauksiin. (Kiviniemi,2015, s. 74-75.)

”Kerronnallinen tutkimus ei ole oikeastaan tutkimusmetodi, vaan pikemminkin tutkimusote, taustafilosofia tai tutkimuksellinen lähestymistapa” toteaa Heikkinen (2015, s. 156). Narratiivisuutta voidaan pitää eräänlaisena viitekehyksenä, muodostelmana kertomuksiin liittyvässä tutkimuksessa. Karkeasti jaettuna voidaan sanoa, että kertomuksellinen tutkimus käyttää aineistonaan kertomuksia maailmasta, tai se tuottaa kertomuksia aineistosta. (Heikkinen 2002, s. 185.)

Kirjoitin erottelemistani tilanteista pieniä videoepisodeja, jotka nimesin tutkielmassani arjen pieniksi kertomuksiksi, (*small stories*) (Bamberg & Georgakopoulou, 2008). Puroilan ja Estolan (2012) mukaan Bamberg & Georgakopoulou (2008) toteavat kerronnallisuuden tutkijoiden mielenkiinnon laajenneen myös tavallisten arjen pienten tilanteiden tutkimiseen. Pienet kertomukset ovat pieniä niin kirjaimellisesti kuin vertauskuvallisestikin. Arjen pienet kertomukset ovat erilaisissa tilanteissa tuotettuja, lyhyitä, hetkessä tapahtuvia vuorovaikutustilanteita. (Puroila ja Estola, 2012, s. 26.) Tutkielmassani episodit ovat hieman laajempia kuvauksia tapahtumista, jotta tilanteesta saa kokonaisemman käsityksen. Haluan lukijan ymmärtävän kertomuksen ympärillä tapahtuvaa arkea.

Arjen pieniä kertomuksia muodostin yhteensä 25 kappaletta. Alustavasti tarkastellen tilanteita oli erilaisista leikeistä, lasten vapaavalintaisista toiminnoista, keskusteluista, eväshetkestä, yhteisistä tuokioista, ja muista rutiininomaisista toiminnoista. Pienten kertomusten avulla on luontevaa tarkastella arkea, joka muuten näyttäytyy videolta jäsentymättömältä ja tapahtumarikkaalta. Kutsun tutkielmani pieniä kertomuksia tuloksissa episodeiksi.

Ensiksi luin kertomuksia useaan kertaan niiden toiminnallisuuden, eli niihin järjestäytymisen kannalta katsottuna. Luin kertomuksia toimintaan ryhtymisen näkökulmasta katsoen. Kysyin itseltäni mitä tässä tapahtuu? Ajatukseni harhaili, ja välillä luin haastatteluja, miettien sieltäkin työntekijöiden esiin nostamia ydinasioita kerhon arjesta. Pohdin paljon, onnistunko tavoittamaan kerhon arjen osallisuuden monimuotoisuuden tutkielmaani. Pitäisikö minun vieläkin tiivistää osallisuuden käsitettä pienemmäksi?

5.3.2 Teemoittelu

Kertomusten analyysissä sovelsin teemoittelu. Teemoittelussa etsitään tekstimassasta keskeisiä aiheita. Teemoittelun voidaan sanoa olleen täten teoriasidonnainen, koska viitekehys muodostui Siisiäiseltä mukaeltuun malliin. (KvaliMOTV). Tuomi & Sarajärvi (2011, s. 93) toteavat teemoittelun olevan laadullisen aineiston ryhmittelyä eri aihepiirien mukaan sekä aineiston pilkkomista käsiteltävämpään muotoon.

Järjestelin kertomuksia ensin aineistolähtöisiin teemoihin. Aluksi teemoiksi muodostuivat lasten omaehtoinen toiminta, aikuisten järjestämä pakollinen toiminta, aikuisen ja lapsen yhteinen toiminta sekä lasten keskinäinen toiminta. Ryhmittely näihin teemoihin ei tuntunut riittävältä, joten jatkoin lukemista. Olin kiinnostunut siitä, kuka on aloitteentekijänä varhaiskasvatuskerhon eri toiminnoissa. Kenen ajatuksesta ja halusta jokin arjessa tapahtuva saa alkunsa. Samanaikaisesti osallisuuden teoriaa lukiessani, tutkin tarkemmin jo vuosia aiemmin löytämäni Siisiäisen osallisuusmallia. Erotin kertomuksissani Siisiäisen ajattelun mukaisia toimijuuden rakenteita, joten sovelsin siitä omaan tutkielmaani sopivan mallin. (Kts, s.10)

Toimijaa määritellään joko aktiiviseksi tai passiiviseksi sen mukaan, mitä mukana olijalta edellytetään. Siis kysytään onko toimija toimijuudessaan aktiivinen vai passiivinen? Toimijaa määrittelee myös se, onko hän (lapsi) itse motivoitunut ja kiinnostunut lähtemään toimintaan mukaan vai ”ajautuuko hän (lapsi) porukan mukana tilanteesta toiseen?” kuitenkin sitä vastustamatta.

Aktiivisena osallistujana lapsi näyttäytyy käsitteen osallistuminen valossa aloitteentekijänä toimintaan. Passiivisesti mukana oleva toimija (lapsi) näyttäytyy mukautuvan osallisuuden valossa. Hän osoittaa osallistuvansa mielellään, eikä vastusta toimintoja, mutta ei käyttäydy aktiivisesti aloitteentekijänä tai motivoituneesti toimintaan suuntautuen. Motivoivana ja

kiinnostusta herättelevänä tahona tutkielmassani näen kerhon työntekijät, aikuiset. He aktivoivat toimijoita, (lapsia) tulemaan mukaan ja osallistumaan toimintaan. Toiminta on silloin osallistamista. Aloitteentekijänä on aikuinen ja toimijat (lapset) ovat mukana mielellään. Silloin, kun kyseessä on pakottaminen, toimija (lapsi) on itse passiivinen eli haluton toimintaan. Hän ei ole kiinnostunut eikä motivoitunut vaan hänet pakotetaan muun tahon (aikuisten) toimesta mukaan.

Toisin sanoen, järjestelin uudelleen aineistoni kertomukset näihin uusiin pääteemoihin, jotka olivat osallistuminen, osallistaminen, mukautuva osallisuus ja pakottaminen. Kertomukset jakautuivat siten, että osallistumisen teemaan sijoittui 12 kertomusta, mukautuvan osallisuuden teemaan sijoittui 1 kertomus, osallistamisen teemaan sijoittui 12 kertomusta ja pakottaminen- teemaan ei yhtään kertomusta.

Taulukko 5. Taulukko Kertomusten jakautuminen teemoittain ja Siisiäisen typologian sovellus tähän tutkielmaan

onko toimija?	aktiivinen	passiivinen
toimija eli lapsi	Osallistuminen, 12 - lapsi haluaa osallistua	Mukautuva osallisuus, 1 -lapsi ryhmän mukana
muu taho eli kerhon aikuinen	Osallistaminen, 12 -lapsi kutsutaan osallistumaan	Pakottaminen -/ ei yhtään -lapsi pakotetaan mukaan

Seuraavaksi kohdistin katseeni tutkielmani kolmeksi pääteemaksi nousseisiin osallistumisen, osallistamisen ja mukautuvan osallisuuden kertomuksiin. Alateemat tarkentuvat tulososiossa.

Osallistumisen pääteeman kertomukset ovat toimintaan ryhtymisen näkökulmasta tarkasteltuna lapsilähtöisiä. Toiminnan aloitteentekijät ovat lapsia. Osallistumisen näkökulman kertomuksissa alateemoina näyttäytyvät lapsen ja aikuisen yhteisen toiminnan teema, aikuinen mahdollistajana teema ja itseohjautuvan lapsen teema.

Osallistamisen pääteemaan sijoittuvat kertomukset ovat aikuislähtöisiä, aikuisten toimeenpanemia arjen tilanteita. Alateemoiksi erottuivat aikuislähtöiset tuokiot ja tapahtumat rutiinien yhteydessä.

Mukautuvan osallisuuden teemaan on sijoittunut yksi kertomus ja se on tarkemmin ja perimmäisellä tavalla tarkasteltuna osallistumisen teemaan kuuluva, koska lapsi käyttäytyy passiivisesti, mutta on ulkoisesti tarkasteltuna tyytyväisenä mukana ilman vastustelua. Nimesin sen lapsi osallisuuspolun alussa nimellä.

Havainnollistan teemoittelun perusteitani seuraavan aineistoesimerkin avulla.

Ryhmä on lopettelemassa eväiden syöntiä ja Janne nousee pöydästä ensimmäisenä reppu kädessään. Hän on miettinyt mitä haluaa tehdä seuraavaksi.

Janne: Minä tahon.. Minä haluan tehdä niistä...(ja kävelee samanaikaisesti sohvalla istuvan aikuisen eteen. Aikuinen juttelee parhaillaan toisten lasten kanssa ja puhuu juuri. Janne kävelee aikuisen luo, ja menee tilanteeseen ikään kuin keskeyttämään.)

Janne: Minä haluan tehdä niistä palikoista sitä pitsaa, jota tein!

A: Palikoista pitsaa. (Vaikuttaa siltä, että aikuinen tietää Jannen kysymät rakennuspalikat.)

Janne: Niistä näistä,(samalla sormella ilmaan piirtäen ympyrää.)

A: No mäpä käyn kysymässä saahaanko me ne, ottaa ne eskareitten nopperit. Ne oli semmosia noppereita.

Yllä oleva episodi sijoittuu osallistuminen- pääteeman alle, koska lapsi itse ilmaisee halunsa rakentelutoimintaan. Toiminta on siis lapsilähtöistä. Hänellä on tieto välineistä, joita hän haluaa käyttää. Hän myös tietää, että pyytäminen on sallittua. Aikuisen tehtäväksi jää mahdollistaa tuo toiminta ymmärtämällä, mitä lapsi tarkoittaa, tietämällä missä palikat ovat ja hakemalla rakennuspalikat toiminnan toteutumiseksi. Täten kertomus sijoittuu alateemaan aikuinen mahdollistajana, koska aikuinen on vahvasti vaikuttamassa siihen, pystyykö lapsi olemaan osallinen oman toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa.

5.4 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkielmassani olen pyrkinyt tekemään läpinäkyväksi tämän aineiston. Pyrin myös avaamaan vaiheittain tutkimuksen etenemiseen liittyvät vaiheet. Olen anonymiteetin suojaamiseksi vaihtanut kaikki nimet kertomuksissa ja käytän kasvattajista nimitystä aikuiset. Päiväkodin nimi eivätkä sen sijaintitiedot käy tutkielmasta ilmi, tunnistamattomuuden takaamisen vuoksi.

Tarkastelen tutkielmani luotettavuutta seuraavien tekijöiden valossa. Laadullisen ja siten myös kertomuksellisen tutkimuksen viisi validointiperiaatetta ovat historiallinen jatkuvuus, refleksiivisyys, dialektisuus, toimivuus ja havahduttavuus (Heikkinen, 2015, s. 164).

Historiallisen jatkuvuuden periaatteella tarkoitetaan sitä, että kertomuksen ajalliset ja paikalliset yhteydet avataan lukijalle (emt., 2015, s.165.) Olen pyrkinyt selventämään lukijalle

tutkielmani aikaan ja eri paikkoihin liittyvät ilmiöt loogisesti ja ymmärrettävästi, lisäten oheen selventäviä taulukoita ja kokoavia kuvioita.

Refleksiivisyyden periaatteella tarkoitetaan sitä, että tutkijan omat ymmärtämysyhteydet tutkittavasta kohteesta tulevat esille (emt., 2015, s.165.) Olen kertonut itse työskennelleeni varhaiskasvatuksessa melkein kolmenkymmenen vuoden ajan ja siitä ajasta useissa avoimen varhaiskasvatuksen yksiköissä. Minulla on omakohtaista kokemusta ja ymmärrystä tutkielman kohteen eli varhaiskasvatuskerhon ympäristöstä.

Dialogisella ja dialektisella prosessilla tarkoitetaan tulkintaa, joka on vuorovaikutusta muun maailman kanssa (emt., 2015, s.165.) Tutkielmani dialogisena prosessina näen videoiden katselun ja keskustelun yhdessä työntekijöiden kanssa. Aineiston moniäänisyys näkyy tässä tutkielmassa siten, että olen käyttänyt haastatteluaineistoja ja videoitua materiaalia kertomusten muodossa. Suorat lainaukset haastatteluaineistosta olen merkinnyt kursiivilla, jotta ne erottuvat työntekijöiden sanomina. Olen ollut paikalla kerhossa itse videoiden ja havainnoimassa tutkimuskohdetta. Ymmärrän sen, että oma ääneni kuuluu aineistossa siten, että olen videoinut ja kirjoittanut pienet kertomukset itse. Ymmärrän myös sen, että omat tulkintani tapahtumista vaikuttavat lopputulemaan.

Toimivuuden periaatteeksi kutsutaan tutkimusta, joka tuottaa jotain hyödyllistä ja käyttökelpoista (emt., 2015, s.165.) Toimivuuden periaatteen arvioinnista ajattelen siten, että työntekijöiden kommenttien perusteella heille avautui uutta ja ennen tiedostamatonta tietoa oman työn tekemisestä. He pitivät hyödyllisenä videoiden katselua ja refleктоivat kommenttien omia työtapoja. He myös keskustelivat ja kehittivät työtoimintaansa edelleen myös videoiden katselun aikana.

Havahduttavuudella haetaan jotain uutta näkökulmaa, jolla saadaan lukija havahtumaan ja katselemaan maailmaa uudella tavalla (emt., 2015, s.165.) Havahduttavuutta arvioin siten, että olen pyrkinyt pilkkomaan osallisuuden käsitteen osallistumisen, osallistamisen ja mukautuvan osallisuuden teemojen kautta jakaen ja valjastaen ne arjen käyttöön työvälineeksi. Omaa varhaiskasvatuksen arkea voi siten katsella erilaisista näkökulmista.

6 Tulokset

Tulososiossa käsittelen analyysistä muotoutuneita pääteemoja. Pääteemoja on kolme, lapsilähtöisen toiminnan tarkastelu eli osallistuminen, aikuislähtöinen toiminnan tarkastelu eli osallistaminen, sekä mukautuva osallisuus eli pienen vasta kerhossa aloittaneen pojan kertomus. Olen jakanut pääteemat vielä alateemoihin. Alateemat muotoutuivat sillä perusteella kuka niissä toimii aloitteentekijänä kyseiseen toimintaan. Alateemat näkyvät kootusti taulukossa 6. Avaan niitä tarkemmin seuraavaksi. Nostan myös esille aikuisten haastatteluista esille tulleita asioita, kertomukseen soveltuvien osien liittyviä huomioita ja toisiaan selittäviä ilmiöitä. Esitän tässä myös aikuisten videoitten katselukerran kommentteja.

Episodeissa A on aikuisen puheenvuoro, ja lapset on nimetty uudelleen anonymisyyden turvaamiseksi. Suluissa oleva toiminta kuvaa tutkijan selventämää videolla näkynyttä toimintaa.

Taulukko 6. Taulukko pää- ja alateemoista, sekä niiden lukumääristä tutkielmassa

Pääteema	Alateema	kertomuksia yhteensä aineistossa	kertomukset tutkielmassa episodeina
Osallistuminen	Lapsen ja aikuisen yhteinen toiminta	4	2
	Aikuinen mahdollistajana	2	2
	Itseohjautuva lapsi	6	2
Mukautuva osallisuus	Lapsi osallisuuspolun alussa	1	1
Osallistaminen	Aikuislähtöiset tuokiot	5	2
	Tapahtumat rutiinien yhteydessä	7	2
Yhteensä		25	11

6.1 Tarkastelu osallistumisen näkökulmasta

Siisiäisen (2010) mukaan osallistuminen on toimijan intressin mukaista aktiivista toimintaa (Siisiäinen, 2010, s. 11). Käsitän tutkielmassani osallistumisen olevan lapsen aloitteesta tai mielenkiinnosta alkavaa toimintaa. Aloite toimintaan on kaikissa tähän pääteemaan kuuluvissa kertomuksissa lapsen tai lasten tekemä. Tarkastelen varhaiskasvatuskerhon

toimintaa seuraavasti: 1) lapsen ja aikuisen yhteisenä toimintana, 2) aikuisen lapselle mahdollistamana toimintana ja 3) lasten omaehtoisena toimintana. Avaan osallistumista pienten kertomusten esimerkkien, eli episodien avulla.

1) Lapsen ja aikuisen yhteinen toiminta

Osallistumisen alateemassa kertomuksia on koko aineistossa yhteensä neljä. Episodeissa näyttäytyy lapsen ja aikuisen yhteinen toiminta. Aloitteen tekijänä ja kysyjänä toiminnan aloitukseen on lapsi, ja aikuinen on mukana toiminnassa. Vuorovaikutus on toimivaa. Toiminnat liittyvät askarteluun, pelien pelaamiseen, yhteisiin puuhiin arjessa.

Episodi 1: Yhdessäoloa ja yhdessä tekemistä

Ollaan vierailulla toisen ryhmän tiloissa. Lapset saivat itse valita mitä haluavat tehdä. Kolme lasta istuu rakentelemassa legopöydän ääressä, osa rakentelee viereisessä huoneessa. Hilda ja Lassi halusivat askarrella. Aikuinen on hakemassa lasten askartelua ja leikkaamista varten pyytämiä papereita varastosta. Pöydän ääressä istuu ja odottelee noin viisivuotiaat Hilda ja Lassi. Aikuinen tulee mukanaan monenlaista askartelumateriaalia.

A: No niin, kattokaapa mitä mää löysin.

Hilda: Jee!

Lassi: Wuu! Jee!

A: Tämmösiä väripapereita, tästä voi valita jotaki, jos haluaa vaikka leikata väripaperista ja sitte liimata.

Hilda: Mää haluan leikata väripaperista!

Lassi: Nii määki leikkaan.

A: Nii voi ottaa yhen paperin semmoseksi..

Hilda: Mutta missä mulle on sakset?

A: Kuunnelkaapa,...

Aikuinen antaa ohjeita, kuinka esimerkiksi voi leikata ja ottaa kuvioita lävistimillä paperista ja sitten liimailla. Lävistimet ovat uusi väline, joten käyttöä pitää vähän ohjeistaa. Lapsilla olisi kiire päästä työhön ja enää ei jaksaisi kuunnella ohjeita. Tilaan tulee Riina tyttö katsellen alkavia touhuja. Riina viipyilee kiinnostuneena pöydän ympärillä kuunnellen selostusta.

Seuraavassa hetkessä lapset ovat jo työn touhussa, leikkaamassa ja liimaamassa. Tänään voi askarrella omaa luovuuttaan käyttäen mitä haluaa. Riina on mukana pöydän ääressä tekemässä omaansa. Lapset ja aikuinen jutustelevat leppoisasti työskentelyn lomassa. Aikuinenkin askartele. Legopöydän äärellä pojat rakentelevat ja juttelevat keskenään. Puheensorinasta erottuu yhtäkkiä tyytyväinen tytön ääni:

Hilda: Tää on kivaa kun me askarrellaan!

A: Onko? Onpa kiva kuulla. (aikuinen selvästi ilahtuneena.)

Ilmapiiri huoneessa on rauhallinen, innostunut ja kiireetön.

Kertomuksesta aikuisen ja lasten yhteisestä toiminnasta jää viimeisimpänä huomiona leppoisa ilmapiiri ja Hildan onnellinen ja tyytyväinen palaute. Lapsi on saanut valita oman toimintansa, ja askartelu on mieluisaa tekemistä. Tilanne on rauhallinen, kiireetön ja aikuisella on aikaa juuri näille kolmelle lapselle tässä ja nyt. Aikuisen läsnäolo rauhoittaa tilannetta ja auttaa lapsiakin keskittymään askarteluun pitkäkestoisemmin. Vuorovaikutus on episodissa hyvää.

Alanko käsittää (2013) tutkimuksessaan lasten ja nuorten osallisuuden juuri kokemuksellisenä väitöstutkimuksessaan. Osallisuus muodostuu ja todentuu subjektien välisessä suhteessa. Tällöin osallisuudella on mahdollista toteutua sekä yhteisössä että yhteiskunnassa laajemmin. Osallisuus on Alangon mukaan olemista mukana, ja toimintaa ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutuksessa voidaan suunnittelulla ja päätetyillä tavoilla vaikuttaa subjektien välisiin tapahtumiin. (Alanko, 2013, s.51.)

Tutkimuksissaan lasten hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä Estola, Karlsson, Puroila & Syrjälä (2016) nostavat tarkasteluun niistä neljä keskeisintä. Nämä ovat lasten väliset suhteet, toiminta- ja oppimisympäristön merkityksellisyys, sensitiiviset aikuiset ja lasten ilmaisemien aloitteiden kuuntelu ja huomiointi arjessa. Erityisesti lasten kuuntelemisesta ja aloitteiden huomioimisesta avautuu lasten maailma, osallistavine toimintakulttuureineen. Toimiakseen lasta kuuntelevalla tavalla, aikuisen on tavoiteltavaa olla sensitiivinen lasta kohtaan. (Estola & al., 2016, s. 113-114.) Roosin (2015) mukaan pedagogiikassa, joka huomioi ja vahvistaa lasten kerrontaa, mahdollistuu lasten kuuleminen ja heidän mielipiteiden esille pääseminen. Tämä kuitenkin vaatii arjen moninaisuudessa tietoista toimintakulttuurin uudistamista ja arviointia. (Roos, 2015, s. 51)

Lasten kuuntelemisen tärkeys oli esillä haastattelujen yhteydessä. Kumpikin työntekijä kertoi kasvatuksen arvopohjasta kysyttäessä lasten kunnioittamisen ja kuuntelemisen painottamisesta. Haastatteluissa nousi esille myös aikuisen läsnäoloon keskittyminen koko kolmen tunnin kerhoajaksi. Toinen aikuisista kertoi pitävänsä tärkeänä sitä, että kerhossa *kysytään lapsilta mitä tarvit ja mitä haluaisit tehdä?* ja että *tarjotaan lapsille heidän toivomiaan asioita*. Suunnitelmat tehtiin väljiksi ja viikoiksi eteenpäin, jotta lasten toiveille jäi tilaa. (Haastattelumateriaali, 2013.) Nämä lähtökohdat aikuisten asenteessa ovat tärkeitä osallisuuden kehittymiselle.

Episodi 2: Mitä tehtäisiin?

Huoneessa on matala kahdeksanpaikkainen pöytä, jonka ääressä on lapsia muovileimassa ja yksi lapsi askartelemassa. Ryhmän toinen aikuinen keskittyy avustamaan askartelemaa poikaa pöydän toisessa päässä. Toinen aikuinen istuu tyttö sylissään pöydän toisessa päässä maistellen muovileimailijoiden tekemiä herkuja. Tämä aikuinen juttelee leppoisasti lasten kanssa siinä samalla. Keskusteluun osallistuu vähintään neljä lasta enemmän tai vähemmän jutustellen. Huoneessa käy myös vaeltamassa lapsia, jotka ikään kuin katsastavat mitä siellä tapahtuu, ja menevät sitten taas muualle.

A: Mitäs me alettaisiin tekemään? (Aikuinen kysyy pienemmältä työltä, joka haluaa apua viitan saamiseksi pois päältä. Leikki oli ilmeisesti loppunut.)

A: Mennäänkö me kotileikkiin? (Ehdotus ei saa kannatusta. Lapset sanovat, etteivät tahdo kotileikkiin.)

Kirsi: Mää haluaisin piirtää (sanoo Kirsi arviolta noin 5- vuotta.)

A: Haluatko? (nyökyttäen samalla päätään.) Joo.

Maaria: Mää haluaisin jottain peliä.

A: Peliä pelaamaan. Otetaanko joku peli?

Lapset: Joo, joo!

Kirsi: Ne on kivoja ne pelit.

A: Mennään pelaamaan. Kirsi, jos et sää halua enää muovilla, niin sitten sää voit...

Kirsi: Mää kerään ne lönttiin,(tietää Kirsi jo.)

Aikuinen nyökkää, nousee, auttaa keräämisessä vähän, ja menee pelikaapille. Kolme pienempää lasta kipaisee hänen peräänsä.

A: Nii. Ja sit voit ottaa piirustuskuvan vai piirrätkö ite?,(aikuinen jatkaa keskustelua pelikaapilta Kirsin kanssa.)

Kirsi: Piirustuskuvan. (Kirsin vieressä istunut tyttö kerää myös muovileimavahojaan.)

A: Otetaanko Choco?, (aikuinen kysyy pienemmiltä lapsilta.)

Lapset: Joo.

Aikuinen ja lapset siirtyvät matolle istumaan ja alkavat laittaa peliä valmiiksi.

Aikuisen havainnoitua tilannetta muovileimailun ja muiden leikkien loputtua, hän tiedustelee lapsilta mitä tehtäisiin? Kysymyksen asettelu ilmaisee selvästi sen, että hän on tulossa mukaan seuraavaan toimintaan, on käytettävissä. Hän ehdottaa kotileikkiä, mutta lapset eivät halua. Lasten ollessa pieniä, he eivät välttämättä hahmota mitä kaikkea kerhossa voi tehdä. Joku lapsista kuitenkin ehdottaa pelin pelaamista.. Lapset ovat sen ikäisiä, että pelaamisen taitoja vielä harjoitellaan, joten aikuista tarvitaan avuksi. Tässä kertomuksessa korostuu aikuisen läsnäolo tilanteessa, ja lupaus olla läsnä tulevassa toiminnassa. Tilanne jatkuu siten, että peliä pelataan pitkään. Pelaajat häiriinny ympärillä tapahtuvasta elämästä, vaan keskittyvät pitkäkestoisesti pelaamiseen. Hujala, Fonsen & muut (2010a, s. 17) mukaan

aikuisen sensitiivinen läsnäolo sitoutti varsinkin pienempiä lapsia pidempikestoiseen leikkiin aikuisen ollessa lähellä vaikkapa havainnoimassa tai mukana toiminnassa.

Haastattelussa tilanteessa ollut aikuinen kertoo kerhotoystään, että hän nauttii työstä lasten ehdoilla, hän *pystyy mennä lasten kanssa sinne leikkiin, leikkimään ja pelaamaan, olemaan ja piirtämään, ja tekemään mitä ne haluaa*, ja edelleen, *lasten kans oikeesti vietetään sitä aikaa, lapset avoimessa ovat innokkaampia ja satasella mukana asioissa*. Haastateltu aikuinen kertoo kokemuksensa mukaan lasten olevan aktiivisempia ja innostuneempia kerhoissa kuin varhaiskasvatuksessa. *Lapset nauttii erilailla kerhosta kuin normi päiväkotiryhmässä. Kerholaisille käynti on vapaaehtoista, ei pakkopullaa*. Oman kokemukseni perusteella voin todeta samansuuntaisesti, että kerholaiset ovat aktiivisia toimijoita lähes kaikkeen.

Lasten mahdollisuus päättää itse toiminnastaan kerhossa on osallistavaa toimintaa. Tästä on ollut kiinnostunut myös Alanko (2013), joka on kiinnostunut tavoista ja motiiveista, joilla nuoret ja lapset ovat liittyneet osallisuustoimintaan, tutkiessaan demokratiakasvatusta osallisuuden tilana. Kohteena hänellä on lasten ja nuorten yhdessä aikuisten kanssa muodostama osallisuusryhmä keskinäisen toiminnan tilana. Alanko tarkastelee myös lasten ja nuorten kokemuksia osallisuusryhmien toiminnassa. (Alanko, 2013, s. 116.)

Edellisessä esimerkissä on kaksi eri teemaista kertomusta yhtä aikaa. On aikuisen ja lasten yhteisen toiminnan kertomus sekä itseohjautuvan lapsen, Kirsin kertomus. Aikuinen huomioi sensitiivisesti isomman lapsen, joka ilmoittaa haluavansa piirtää.

Varhaiskasvatuksen kerhon arki näyttäytyy monikerroksisena ja kertomukset toisiinsa kietoutuneina, toinen toistaan seuraavina tapahtumina. Arjen monimuotoisuus tekee aineistosta rikkaan ja monipuolisen. Aineistossa oli paljon mielenkiintoisia teemoja, joita olisi voinut seurata, mutta valintoja oli tehtävä.

2) Aikuinen leikin mahdollistajana

Osallistumisen alateeman kertomukset rakentuvat siten, että aikuinen mahdollistaa lapsen toivoman toiminnan. Lapsen pitää osata ja tietää pyytää tiettyjä tavaroita tai leluja, koska ne ovat vain aikuisen ulottuvilla. Lapsen pitää olla tietoinen mahdollisuuksista, mitä kerhossa voi tehdä ja mitä välineitä on käytettävissä, joten isommat lapset ja pidempään kerhossa olleet omaavat paremmat valmiudet tarttua toimintaan.

Episodi 3: Toimintaympäristön toimivuuden tärkeys

Ryhmä on lopettelemassa eväiden syöntiä ja Janne nousee pöydästä ensimmäisenä reppu kädessään. Hän on miettinyt mitä haluaa tehdä seuraavaksi.

Janne: Minä tahon.. Minä haluan tehdä niistä... (ja kävelee samanaikaisesti sohvalta istuvan aikuisen eteen. Aikuinen juttelee parhaillaan toisten lasten kanssa ja puhuu juuri. Janne kävelee aikuisen luo, ja menee tilanteeseen ikään kuin keskeyttämään.)

Janne: Minä haluan tehdä niistä palikoista sitä pitsaa, jota tein!

A: Palikoista pitsaa. (Vaikuttaa siltä että aikuinen tietää Jannen kysymät rakennuspalikat.)

Janne: Niistä näistä, (samalla sormella ilmaan piirtäen ympyrää.)

A: No mäpä käyn kysymässä saahaanko me ne, ottaa ne eskareitten nopperit. Ne oli semmosia noppereita.

Lapset ruokapöydässä kiinnostuvat asiasta.

Venla: Mitä noppereita?

A: Semmosia palikoita. Mäpä käyn eskareilta kysyyn saatasko me lainaksi. Ei mee kauan, mä tuun ihan just.

Kertomuksen Janne muistaa leikkineensä palikoilla, ja haluaa leikkiä niillä uudelleen. Kun on syönyt ensimmäisenä, ehtii ensimmäisenä leikkimään. Aikuinen tietää rakennuspalikat, ja hän tietää niiden sijaintipaikan myös. Ne ovat toisen ryhmän tavaroita, mutta lainattavissa olevia. Nopperit herättävät kiinnostusta muissakin lapsissa. Kerhoa on käyty noin kolmen kuukauden ajan, ja ainakin isommat lapset ovat oppineet mitä leluja ja toimintamahdollisuuksia ympärillä on.

Olisiko Jannen voinut ottaa mukaan, osallistaen hänet hakemaan lainaa rakennuspalikoita? Hän olisi kenties osannut seuraavalla kerralla käydä kysymässä niitä lainaksi itse. Pienten työtehtävien avulla itseohjautuvuus kasvaa. Kertomus jatkuu siten, että Janne sai palikat ja meni saliin rakentelemaan. Käydessäni kurkkaamassa salin ovella, lattialla laatikon ympärillä istui lapsia. Ovelle viereeni tuli myös lapsi, jota toiset pyysivät kanssaan rakentelemaan. Salissa leikkijät opettivat ensikertalaiselle nopperirakentelua. Hetki oli ja jäi jatkumaan yhteenkuuluvuutta ilmentäen poistuessani ovelta.

Myös Juutinen (2015, s. 172) tutkimuksessaan lasten yhteenkuuluvuuden rakentumisesta toteaa, että se on alati rakentuva ilmiö, joka muotoutuu ja sitä tuotetaan koko ajan uudelleen. Leikkivälineet voivat edistää tai estää lasten yhteenkuuluvuutta. Tässä kertomuksessa se edisti, ja ryhmä tuotti yhteenkuuluvuutta kaikille rakenteluleikissä oleville.

Episodi 4: Lukolliset patjat

On menossa kerhopäivän ruokailun jälkeinen tilanne, jossa isommat lapset joko istuvat käytävän penkillä jonottaen wc- tilaan tai ”riehuvat” jumppasalissa. Aikuinen partioi salissa, wc- tilassa ja käytävällä rauhallisesti. Äänitaso on melko korkea, koska salissa äänet kaikuivat ja lapset ovat riehakkaina.

Aikuinen antaa lasten pyydettyä salin varastosta lukon takaa jumppapatjoja, koska niitä tarvitaan leikkiin liittyneiden uusien lasten tullessa mukaan. He tarvitsevat patjoja lisää, jotta he voivat tehdä kuperkeikkoja. Patjat annettuaan, aikuinen siirtyy takaisin käytävälle.

Kertomuksessa lapset ovat aloittaneet liikunnallisen leikin liikuntasalissa, jossa he tarvitsevat jumppapatjoja. Lapset huomaavat tarvitsevansa patjoja lisää, ja ilmeisesti tietävät niitä olevan varastossa. Varaston ovi on kuitenkin lukossa, ja avain aikuisella. Leikki ei voi kehittyä eteenpäin ilman aikuisen paikallakäyntiä ja kontrollia, varaston lukon vuoksi. Todennäköisesti varaston lukollisuudelle on perusteet, mutta leikki keskeytyy. Varastossa on muitakin välineitä, mutta aikuinen aina päättää niiden käytöstä.

Aikuisten tehtävänä on luoda suotuisat olosuhteet toimintaympäristön puitteissa lapsen osallisuudelle. Tämä tarkoittaa sitä, että fyysistä ympäristöä muokataan paremmaksi, välineitä lasten saataville ja ulottuville. Tiloja voidaan rajata, muokata rekvisiitalla ja asettaa tarvikkeet siten, että lapsi voi itse niihin tarttua omatoimisesti. Lapset voidaan myös ottaa mukaan tilojen muokkaamiseen ja suunnitteluun. (Venninen, Leinonen & Ojala, 2010, s. 56.)

3) Itseohjautuva lapsi

Osallistumisen alateemaan itseohjautuvasta lapsesta on kuusi kertomusta. Lapsi on aloitteentekijänä ja vallan käyttäjänä toimintaan ryhtymisen tai siinä toimimisen suhteen. Käytän omatoimisuudesta nimitystä itseohjautuva lapsi. Itseohjautuvalla lapsella tarkoitan sujuvasti varhaiskasvatusympäristössä toimivaa ja osaavaa lasta, joka pystyy hakeutumaan leikkeihin itse. Näin harjoitellaan vastuun ottamista omista teoistaan ja tavaroistaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa myös korostetaan lapsen laaja-alaisen oppimisen taitojen yhteydessä itsestä huolehtimista ja arjen taitoja. Lasten itsenäistymistä tuetaan ensiksi yhdessä harjoittelemalla ja omatoimisuuteen tukemalla. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2016, s.23.)

Episodi 5: Leikinvalintataulu ohjaamassa leikkejä

Osa kerholaisista tulee sisälle aikuisen kanssa. Joukossa on 5-vuotias tyttö, Lotta. Seison kuvaamassa, kun he tulevat sisälle, ja Lotta kyselee minulta miksi olen täällä ja kuinka kauan olen. Samalla hän riisuu ulkovaatteensa näppärästi ja itsenäisesti. Hän selvästi tietää mitä tehdä seuraavaksi. Lotta esittelee neulepaitaansa minulle ja kerhon aikuiselle. Sitten Lotta pinkaisee käsien pesulle ja hakeutuu leikinvalintataulun eteen katselemaan eri leikkivaihtoehtoja. Hän ottaa oman valokuvan käteensä ja asettaa sen ponileikin kohdalle, jossa on kolme kuvan paikkaa.

Tutkija: Mitäs sää Lotta teet?

Lotta: Tuu sääki ponneihin.

Tutkija: Mitä se tarkoittaa kun sää laitat kuvan siihen?

Lotta: No, että mää meen ponneihin. (Samalla osoittaen ponien kuvaa.) Tuu sääki ponneihin?

Tutkija: No, tässä menee jonkun aikaa, mut mä voin tulla sitte.

Lotta lähtee juoksemaan käytävää pitkin toiseen huoneeseen, mutta palaa pian naureskellen, koska ponit eivät olleetkaan siellä, vaan käytävällä, ihan naulakoiden vieressä.

Tutkija: Saat sää viedä ne sinne, jos haluat leikkiä rauhassa.

Mutta ei Lotta halua. Hän istuu lattialle ponilaatikon viereen ja alkaa tutkia sen sisältöä. (Ensimmäisten joukossa sisälle tulossa on etunsa, kaikki leikkipaikat ovat valittavissa. Myöhemmin kuulen, että suositut ponileikki ja kuularata-laatikko ovat kiertäviä leluja, jotka kiertävät päiväkodin eri ryhmissä vuorotellen.)

On sisälletulotilanne, ja ensimmäisten lasten joukossa on noin viisivuotias Lotta. Hän suoriutuu riisumisesta ihan itse, sujauttaa tossut jalkaansa ja käsienpesun jälkeen hän on valmis leikkimään. Hän voi valita itselleen tekemistä sisälle tultuaan ja käyttää leikinvalintataulua osaavasti. Lotta ilmaisee sen olevan merkki siitä, että minne kukin valitsee mennä. Leikinvalintataulu on aikuisten luoma väline, jolla voidaan sitouttaa lapsi valitsemaansa leikkiin tietyn lapsilukumäärän kanssa. Lapsille tehdään näkyväksi kuvin, mitä leikin mahdollisuuksia ympäristössä on. Lapsi laittaa oman valokuvansa valitsemaansa leikkiin tai leikkipaikkaan. Lotta valitsi ponit ja minut mukaansa leikkiin leikkikaveriksi.

Roos (2016, s.58-62) on huomionnut leikkitaulut aikuisten rakentamana mallina, joita perustellaan lasten leikkeihin kiinnittymisen ja leikkikavereiden löytymisen helpottamisella. Pyrkimyksenä on lasten osallisuuden mahdollistaminen, mutta Roos on kiinnittänyt huomiota sen piiloon jääviin merkityksiin. Vaikka leikkialuemalli lisää lasten valinnanmahdollisuuksia, se samalla lisää myös sääntöjä ja kontrollia. Aikuiset ovat päättäneet mitä leikkejä tauluissa on, ja kuinka monta lasta näihin mahtuu. Taulu siis ohjaa lasten keskinäisten suhteiden rakentumista ja asettaa vaatimuksia sosiaaliselle osaamiselle. Tämä todentuu myös episodissa 12.

Roos painottaa leikkitaulujen käytön arviointia kriittisesti. Hänen mukaansa päiväkodin tulee olla toimintaympäristöltään aikuisten ja lasten yhdessä rakentama ja suunnittelema paikka. Toimintaympäristöä tulisikin säännöllisesti arvioida niin lasten kuin aikuistenkin näkökulmasta katsottuna. Toimintaympäristöä tulisi muovata säännöllisesti arjen käytänteitä vastaavaksi ja palvelevaksi. (Roos, 2016, s.61.)

Tutkielmani kohteena olevassa kerhossa toimintaympäristöä muokattiin esimerkiksi leikkien paikkoja vaihtaen. Aikuisten huomiot esimerkiksi rauhattoman kotileikin paremmasta toimivuudesta toisessa tilassa saivat aikaan leikkutilan vaihtamisen. Lapset olivat mukana leikin siirtämisen vaiheessa, osallisina siirtotilanteessa, aikuiset kertoivat videonkatselutilanteessa, *mutta nyt ko tätä kattoo, nii nyt me ollaan tehty muutoksia. siirrettiin se kotileikki, se on nyt xx käytävällä.* Lasten osallistuminen myös kotileikin paikan päättämiseen olisi vielä osallistavampaa, ja vallan jakamista yhdessä lasten kanssa, Shierin osallisuusmallin neljännen tason mukaista toimintaa.

Episodi 6: Poissulkemista kotileikissä

Leikkihuoneessa on kaksi lapsiryhmää leikkimässä. Pienempiä lapsia on autoleikissä ja isompia, 4-5vuotiaita kotileikissä. Huomioni kiinnittyy kotileikkijöihin. Nämä kolme lasta ovat siirtyneet leikinvalintataulun luota kotileikkiin. Kaksi tyttöä, joista toinen on kissa ja toinen on hoitaja. Leikissä mukana oleva poika on koira. Autoleikistä, läheltä nousee seisomaan noin 2-vuotias Iiris, jolla on nukun kantokoppa. Siinä on pikkuautoja. Nukke hänellä on kainalossa. Hän kävelee kotileikkutilaan ja istahtaa alas toisten seuraan lattialle. Martta hoitaja pomppaa ylös ja huutaa isolla äänellä.

Martta: Iiris! Ei pikkuautoja saa panna! Vauva ei voi nukkua! (Martta kävelee pois tilasta ikkunan luo huutaen); Ku sillä ei oo yhtään peittelystä! Voi ei!

Kissa: Iiris, niitä ei saa tuua tänne!

Kuuluu äännähdyks, ilmeisesti Iiriksen suusta. Kuvaan ikkunan luona puuhailevaa Marttaa.

Kissa: Niitä ei saa tuua tänne! (Kuuluu pärinä ääniä, sähinää, haukkumisääniä ja ärinää.) Kolmikko kotileikissä sähisee ja tekee raapimisliikkeitä toistensa kasvojen edessä. Riitelee. Tilanteeseen syöksyy Martta ja huutaa:

Martta: Ei! (nostaen kätensä, jolloin riitelijät pysähtyvät.)

Koira: No niin nyt! Nyt pop! (viittilöi Kissaa ja Iiristä lopettamaan. Tytöt lopettavat ja Iiris nousee nopeasti ylös kantokoppa ja nukke käsissään. Tytöt (Iiris ja Kissa) katselevat pitkään toisiaan, kuin mittailleen.)

Martta: Ruokaa! (ojentaen lautasella ruokaa koiralle, joka käy heti leikisti syömään.)

Iiris sanoo jotain Kissalle, joka ei reagoi siihen mitenkään. Pian Martta tarjoaa ruokaa myös Kissalle, joka alkaa syömään. Iiris katselee sitä hetken ja siirtyy sitten pois kotileikkutilasta. Lopulta hän poistuu kokonaan leikistä muiden jatkaessa.

Varhaiskasvatuksen kulttuuriin kuuluu niin sanottuja vapaan leikin tilanteita. (Roos, 2016; Puroila, 2012.) Niitä on myös avoimessa varhaiskasvatuksessa. Leikin tärkeys kerholaisten arjessa kuuluu myös työntekijöiden puheessa. *Lapsi tulee kerhoon saadakseen vertaisryhmää, saadakseen kavereita ja virikkeitä, saadakseen leikkiä erilaisissa tiloissa monipuolisilla välineillä, kerhon työntekijä luettelee kerhon merkityksestä lapsille.*

Vertaisryhmässä opetellaan sosiaalisia taitoja ja opetellaan pärjäämään kaikkien kavereiden kanssa. Toisinaan riitatilanteiden tullessa, lapset hakevat aikuisen selvittelemään välejään, mutta toisinaan he ratkovat tilanteita itse. Yllä olevassa episodissa lapset leikkivät Iirixen pois leikkitalanteesta. Iris ei ymmärtänyt, eikä puolustautunut kun isommat lapset toruivat häntä. Tilanne kuitenkin rauhoittui ilman aikuista, kun lapset itse osasivat lopettaa riitelyn, ja jatkoivat leikkiään. He jatkoivat leikkiään kuten aiemminkin ja Iris poistui toiseen leikkiin. Hän ei kertonut aikuiselle, etteivät toiset ottaneet häntä mukaan. Tilanteessa ei ilmene, halusiko Iris mukaan, koska hän ei puhunut mitään. Muita nuorempi Iris vain katseli.

Juutisen (2015) tutkimuksessa oli samankaltaisia viitteitä poissulkemisesta. Hän kertoo päiväkotiarjen kertomuksista, joissa joillain toiminnoilla ja sanomisilla luotiin ja tuettiin yhdessäolemista eli yhteenkuuluvuutta. Ja päinvastoin toimimalla poissuljettiin ryhmästä, kuten Iirixelle episodissa kävi. Juutisen mukaan Davids, (2010) ja Singer & de Haan, (2011) ovat tutkineet lasten käyttäytymistä ryhmässä osoittaen halukkuuden olla osana ryhmää. Juuri leikin kautta lapset opettelevat uusia toimintatapoja ja ristiriitojen selvittelyä. (Juutinen, 2015, s. 168-169.) Omassa aineistossani näyttäytyi muissakin kertomuksissa yhteenkuuluvuutta ja poissulkemista. Toisinaan tilanteet olivat kerhon aikuisen ulottumattomissa, ja videonkatselukeskustelussa kävikin ilmi, että aikuisista oli tervetullutta nähdä lapsia leikeissään, ilman heidän läsnäoloaan.

6.2 Tarkastelu mukautuvan osallisuuden näkökulmasta

Vilhon kertomuksen avulla nousee esille varhaiskasvatuksen aloittamisen tärkeä vaihe. Nostan lapsen ja perheen kohtaamisen tärkeyden varhaiskasvatuspalveluiden asiakkaana. Juuri tuo ensikosketus, ja se kokemusmaailma mikä lapselle tilanteessa avautuu, joko vahvistaa tai lannistaa hänen osallisuuden kokemustaan.

Videoita katsellessani useisiin kertoihin, katseeni kiinnittyi aluksi vilinään riisumistilanteessa, mutta sitten katseeni tarttui Vilhoon. Seurasin hänen toimintaansa ja olin yllättynekin. Vilho ei pitänyt suurta ääntä itsestään, ja näytti rauhallisena seurailevan ympäristöään.

Episodi 7: Vilhon kerhopäivä

Pienryhmät olivat jääneet suoraan ulos lasten saavuttua kerhoon. Nyt on sisälle tulon aika. Kaksi pienintä ja yksi isompi tyttö tulevat ensin aikuisen kanssa. Pieni poika, 2- vuotias Vilho on tässä joukossa. Aikuinen auttoi kengät ja kintaat pois ja sitten nuo kaksi pienintä odottaa toppapuvut päällä omia vaatteitaan riisuvaa aikuista. He kävelevät edestakaisin käytävää. Pian aikuinen palaa ja hän avaa Vilhon ulkopuvun vetoketjun

A: Istuhan siihen, osaatko itse riisua? (Poika ryhtyy heti puuhaan ja aikuinen kannustaa lempeästi)

A: Hyvä, hienoa, Vilho! (auttaen samalla toista pientä.)

Riisuminen jatkuu lakin ja villavaatteiden osalta samalla tavalla. Aikuinen kysyy, osaatko, ja Vilho ei sano mitään, riisuu näppärästi ääneen nauraen, osoittaen osaavansa. Aikuinen kannustaa koko ajan. On käsienpesun, vessakäynnin ja vaipatuksen aika, ja aikuinen auttaa pienimpiä. Tämä kaikki tapahtuu kiireettömästi rauhallisessa ilmapiirissä. Sen jälkeen päivän leikit sisällä saavat alkaa. Aikuinen menee tuulikaappiin auttamaan toisia lapsia sisälle kenkien riisumisessa

Aikuinen huomioi ja kohtaa Vilhon ja toisen pienemmän kerhoilijan sensitiivisesti riisumis- ja WC-tilanteessa. Kannustaen ja kehuen hän saa Vilhon näyttämään iloisena osaamistaan, jopa nauramaan ääneen. Aikuinen, joka on luonnollisesti vastuussa kaikista lapsista lapsiryhmässä ei huomaa tai ei voi antaa huomiotaan yksistään vain pienelle odottelijalle. Vilho käyttäytyy kuitenkin rauhallisesti tutustellen ympäristöön.

Vilho ei osaa aloittaa mitään leikkiä, vaan vaeltaa käytävällä edestakaisin. Hän seurailee innokkaana toisten lasten riisumista ja touhuja. Hän odottelee selvästi aikuista, hakeutuen hänen lähelleen. Muut lapset eivät kiinnitä Vilhoon mitään huomiota. Jossain vaiheessa aikuinen huomaa Vilhon.

A: Mee sinä tuonne kerhuhuoneeseen leikkimään, minä autan muita vähän aikaa ja tuun sitte kohta kattoon. (Samalla aikuinen silittää Vilhon päätä ja ohjaa huonetta kohti, pois tuulikaapista.) Aikuinen katoaa tuulikaappiin. Vilho ei sano mitään ja menee istumaan naulakkojen edessä olevalle penkille. Huomaan, että Vilho nuolee huuliaan koko ajan.

Seuraavaksi Vilho siirtyy sohvan reunaan istumaan. Hän näyttää ihan tyytyväiseltä ja tarkkailee toisten lasten tekemisiä kaikessa rauhassa. Ympäriällä onkin aikamoinen vilske. Hän nousee sohvalla ja kiinnostuu leikinvalintataulun katsomisesta, kun isommat lapset järjestelevät omia ja kavereittensa valokuvia oikeisiin leikkipaikkoihin. Mutta vain hetkeksi, jonka jälkeen hän siirtyy tuulikaapin vieressä olevalle penkille, odottelemaan aikuista. Vilho nousee penkille seisomaan ja laskeutuu alas. Vilho kiinnittää huomionsa jokaiseen ohi kulkevaan aikuiseen tarkasti katsoen. Kerhon eteistila on ohikulkukäytävä ja tuona aikana päiväkodin työntekijöitä kulkee sen läpi. Vilho ei puhu kenellekään mitään. Välillä Vilho juoksentelee tilassa, seurailen saman aikuisen touhuja. Nyt hän kiipeää sohvalla seisomaan. Seinässä on peili, ja Vilho katselee omaa peilikuvaansa. Sitten köllötellään. Käytävä hiljenee, lapset ovat menneet huoneisiin leikkimään. Toinenkin aikuinen tulee ulkoa naulakoille auttamaan viimeisiä lapsia.

Katselimme kerhon työntekijöiden kanssa riisumistilannetta toiminnan kehittämisen näkökulmasta ja seurasimme myös Vilhon liikehdintää videolla. Toinen työntekijä kommentoi; *Kiinnostaa nähä että miten ite (tarkoittaa itseään työssään) toimii, ja sitte että mitä tapahtuu silimien takana ku sää voit vaan yhteen lapseen keskittyä kerralla. on tosi mukava et näki nuita tilanteita, et tuli heti että pittää niinkö itekki vhä tarkemmin mieltä ettei oo kaksi aikusta etteisessä tai mieltii että mihin mää meen ku tuo on etteisessä. aattelin varmaam että tuun siihen että sää pääset riisumaan, niin sitte muut jää selän taakse. Nämä tilanteet ovat tuttuja varhaiskasvatuksen henkilöstölle, myös minulle vuosien varrelta. Olet*

toisaalla, ja tuntuu, että pitäisi olla jossakin muualla. Tilanteet ovat kuitenkin aina tilannesidonnaisia ja ratkaisuja tehdään juuri meneillään olevan hetken näkökulmasta arvioituna. Usein työntekijällä on riittämättömyyden tunnetta tiedostetun epäkohdan vuoksi.

Kuten ilmeni haastattelussa, tiedustellessani millainen päivä on ollut, onko ollut kiirettä, toinen aikuinen ilmaisee työparin oltua pois kerhoaikana; *no kiire- aika suuri sana, mutta tuota..ehkä semmosta riittämättömyyden tunnetta, ehkä se on sitte sitä kiirettä. Vähän eri merkityksellä...Et kyl se, no joo jos se on kiirettä, niin sitten se on, mutta ehkä mä en koe sitä sellaseksi. Se on enemmän sitä riittämättömyyden tunnetta...et useemmin joutu lapselle sanoon et odota vähäsen, odota vähäsen että kun mitä niinko normaalisti.* Varhaiskasvatuksen arjessa lapset joutuvat luonnollisestikin odottamaan ja keksimään tapoja selviytyä tai odotella, ja se on lapsen persoonasta riippuvaista, kuinka he tilanteessa käyttäytyvät.

Vilho makoilee sohvalla tarkkaillen toisia ja imeskellen sormiaan. Nyt, reilun viidentoista minuutin rauhallisen odottelun jälkeen, aikuinen sanoo toiselle Vilhon kanssa saman ikäiselle, juuri sisälle tulleelle Mikko pojalle

A: Katoppa kun Vilho oottelee, että sää tuut sille kaveriksi. Lähetäänkö kattoon mille ruvettas?

Vilho nousee sohvalta lähtemisen merkiksi, mutta käveleekin toiseen suuntaan.

A: Tulleeko Vilho Mikon kaveriksi, tuukko?, jolloin Vilho hoksaa, että mennäänkin toiseen huoneeseen ja kääntyy seuraten Mikkoa ja aikuista leikkihuoneeseen.

Jossain vaiheessa päivää aikuinen poistui leikkihuoneesta käytävälle, koska toisen ryhmän työntekijä halusi keskustella iltapäiväksi suunnitellusta palaverista. Varajohtajana toimiminen aiheuttaa työhön keskeytyksiä. Vilho nousee autoleikistä, ilmeisesti aikuisen perään, mutta pysähtyy unohtuen katsomaan neljän lapsen kovaäänistä kotileikkiä. Hän seisoo pyöritellen pikkuautoa kädessään. Kuvaamisessa on taukoa. Seuraavassa hetkessä siivoillaan. Vilho haahuilee tilassa edestakaisin ja tarkkailee toisia lapsia. Yleisen hulinan ja aikuisten penkkien laitto urakan aikana Mikko ja Vilho menevät yhdessä jo siivottuun kotileikkiin. Pojat ovat ihan kahdestaan leikkutilassa. Kotileikki on samassa leikkihuoneessa kuin alkamassa oleva lauluhetki, jonka vuoksi penkkejä siirrellään. Vilho pyllähtää ja ilmeisesti Mikko yrittää auttaa häntä ylös, mutta Vilho ei välitä avusta. Häntä kiinnostaa kassakone, jonka hän siirtää leikkihellan päälle naputellakseen sitä. Mikko tarttuu jostain syystä Vilhoa kaulasta ja Vilho huitaisee kädellään Mikon käden pois ja jatkaa kassakoneen tutkiskelua ja naputtelua. Sitten aikuinen pyytää poikia istumaan penkeille. Ryhmän yhteinen lauluhetki on alkamassa. Aikuiset ovat miettineet paikat lapsille iän mukaan, ja pojat menevätkin istumaan vierekkäin pienimpien penkkiin.

Vilho istuu seuraten paikallaan. Aikuinen kertoo, että näin joulun alla lauletaan kaikki yhdessä, isot ja pienet. Kaikki osaavat laulaa samoja lauluja. Paikalla on kaksitoista lasta istumassa puolikaaren mallisesti asetelluilla penkeillä. Luluhetkellä Vilho istuu hiljaa ja kuuntelee tarkkaavaisen oloisena. Hän katselee tuokiota pitävää aikuista ja muita lapsia. Vilho ei osallistu lauluihin eikä leikkeihin. Vieressä istuva Mikko koettaa kannustaa häntä leikkiin mukaan, mutta aikuinen tulkitsee ilmeisesti tilanteen väärin ja kieltää Mikkoa häiritsemästä kaveria, erottaen pojat kauemmaksi toisistaan. Mikko perääntyy vielä kauemmas ja lopettaa itsekin leikkimisen joksikin aikaa, ikään kuin loukkaantuen. Vilho ei osallistu, mutta nauraa, kun muut lapset

nauravat ja ilakoivat. Hän nousee seisomaan ja istuu silloin, kun sitä vaaditaan. Jossain laulussa hän innostuu taputtamaan. Viimeisen laululeikin aikana siirryn pienimpien penkin taa kuvaamaan. Vilho ja Mikko huomaavat siirtymiseni, ja leikin seuraaminen herpaantuu, mutta vain hetkeksi. Lauluhetki loppuu käsidesitipan ottamiseen ja ruokailuun siirtymiseen pikkuhiljaa. Vilhokin saa käsidesin ja siirtyy käytävälle hieroen käsiään yhteen hakemaan reppuaan naulakosta. Pienet menevät toiseen tilaan syömään. Pieniä on tänään ryhmässä neljä. Saman huoneen yhteydessä on wc-tilat, jossa aikuinen käyttää heidät eväitten syönnin jälkeen. Vielä hetkisen ehtii leikkiä ennen kotiinlähtöä.

Tässä Vilhon kertomuksessa tiivistyy lapsen sanaton ilmaisu ja aikuisen tulkinta. Videolta näkyy Vilhon riisumiseen liittyvä iloinen naurahdus, sensitiivisesti suhtautuvan aikuisen ihailevan ja kannustavan katseen alla. Puroila ja Estola (2012) toteavat puheen olevan lapselle vain yksi tapa kertoa hyvinvoinnistaan. Alangon (2013) mukaan Lansdown (2010) kertoo jo pienten lasten voivan ilmaista näkemyksiään esimerkiksi erilaisin elein ja ilmein, ja piirtämällä sekä maalaamalla. Aikuisen tietysti tulee kyetä huomaamaan ja tulkitsemaan näitä lapsen näkemyksiä. (Alanko, 2013, s. 52).

Lasten kerrontaa ovat ilmeiden ja eleiden lisäksi äänenpainot, toiminta, kehon kieli piirtäminen, laulaminen, liikkuminen, leikkiminen, mutta myös hiljaisuus ja vetäytyminen. Lapsen kerronta on monikanavaista, joten se edellyttää että myös lapsen kuuntelu on sitä. (Puroila ja Estola, 2012, s. 29-30; Viljamaa, 2012.)

Arjen rutiinit kuten tässä kaikkien lasten sisälle tulemiseen liittyvä riisuuntuminen vei kummankin aikuisen huomion. Aikuinen kyllä huomioi Vilhoa, mutta lapsi ei vielä uskaltanut lähteä tutkimaan leikkimahdollisuuksiaan. Vilho käyttäytyy tilanteessa kuitenkin hyvin rauhallisesti selvästikin odotellessaan aikuista. Hän tarkastelee kaikkea ja kaikkia, tutustuakseen vilскеeseen. Usein avoimen varhaiskasvatuksen kerho on lapselle ensimmäinen oma kodin ulkopuolinen tutustuminen vieraisiin. Kyllä siinä onkin ihmettelemistä. Tähän nivelvaiheeseen tulisi kiinnittää erityistä sensitiivistä huomiota. Ennen lapsen aloittamista kerhossa, käydään lapsen ja perheen kanssa keskustelu. Oulun kaupungin varhaiskasvatuskerhoissa käydään vanhempien kanssa aloituskeskustelu. Tuossa keskustelussa tutustutaan lapseen perheen kertomusten kautta, sekä kuullaan heidän toiveita kerhossa huomioitaville asioille. Juutinen (2015, s.172) viittaa Smidtiin,(2009), joka on tutkinut perhettä lapsen yhteisöön kuulumisen yksikkönä. Tässä perheen muodostamassa yhteisössä lapsi on ensimmäistä kertaa osallinen yhteisöön. Varhaiskasvatuksen yhtenä muotona kerho saattaa olla lapselle hänen elämänsä toinen yhteisö, johon hän kiinnittyy perheen lisäksi. Juuri tällöin aikuisen lapselle osoittama kuuntelu sensitiivisyys ovat erityisen huomioitavia ja arvokkaita.

Vilho pääsee leikkimään, kun aikuinen vapautuu lasten riisumisesta. Hän pyytää Vilhoa yhteistoimintaan toisen samanikäisen pojan kanssa. Vilho lähtee oitis. Hänen väärään suuntaan lähteminen kuvastaa sitä, että hän ei tunne kerhon tiloja, ja huoneista käytettyjä nimiä.

Sain kuulla videoiden katsomiskeskustelussa, että Vilho oli kuvauksien aikaan vasta aloittanut kerholainen. Hänelle käytänteet, tilat eivätkä lapset olleet tuttuja. Kerhoryhmä oli suhteessa aika pieni, mutta aikuisten täytyy hoitaa rutiinit, kuten riisuminen. Aikuisia on vain kaksi ja lapsia omine tarpeineen ainakin viisitoista. Kun videokeskustelu käytiin kolme kuukautta myöhemmin kuin kuvaushetki oli, ja aikuiset kertoivat Vilhon olevan jo aloitteellisempi toimissaan ja tottuneempi kerholainen.

6.3 Tarkastelu osallistamisen näkökulmasta

Tässä pääteemassa tulen esittämään tuloksia aikuisten aloitteiden seurauksena syntyneistä toimista. Lapset osallistuvat, mutta aikuiset johtavat toimintaa ja päättävät siitä. Aikuisten osallistava toiminta on kaikissa kertomuksissa jollain tavoin kerhon rutiineihin liittyvää. Kaikissa kertomuksissa on aikuinen mukana. Joissakin kertomuksissa lapset vaikuttavat toiminnan kulkuun ja toteutukseen. Kertomuksia tämän teeman alueella on 12. Nämä kertomukset osallistamisesta jakaantuvat kahteen alateemaan. Alateemat nimesin aikuisjohtoisiksi tuokioiksi ja tapahtumiksi rutiinien yhteydessä.

1) Aikuislähtöiset tuokiot

Aikuislähtöisiä tuokioita ovat episodit 8 ja 9. Toiminnat ovat aikuisten suunnittelemlia.

Kahdeksas episodi kertoo erään aikuislähtöisen yhteisen hetken kulusta, ja siitä kuinka aikuinen kuuntelee lapsia ja ottaa lasten mielipiteet huomioon hetkellä. Aikuinen osallistaa lapsia, jotka mielellään osallistuvat aktiivisesti toimintaan. Myös Roosin (2016, s.75) tutkimuksessa aikuisilla oli toiminnan järjestämisen rooli lasten kertomana. Yhdessä aikuisten kanssa toimiminen oli tärkeää ja mieluista haastatelluille lapsille.

Episodi 8: Ruokapiiri väärin päin

On alkamassa puolikkaan ryhmän ruokapiiri, joka on tapana pitää ennen eväiden syöntiä. Lapset istuvat penkillä vierekkäin, mutta aikuinen kehottaakin istumaan lattialla, jonne lapset siirtyvät heti. Tässä ryhmässä on tänään kuusi lasta paikalla.

A: Me voitais kaikki mennä sinne matolle.

(Lapset järjestelevät sitä kuka saa olla kenenkin vieressä. Aikuinen ei puutu tähän. Lapset loikoilevat vatsallaan matolla. Aikuinen istahtaa lattialle lasten eteen.)

A: Hei istutaan, istutaan kaikki, niin kaikki näkee.

Onni: Me nähhään kaikki

A: Ai meinataanko me maata kaikki?

Onni: Maataan! Oo vaikka mahallaan.

A: No maataan kaikki, samalla kääntyen vatsalleen matolle. Mahunkohan mää tähän, onko mää niin pitkä?

Aikuisen asettauduttua tuokio pääsee alkamaan. Ensin jutellaan yhdessä kalenteriasiat ja päästään päivän hassujen korttien pariin. Korttien kuvissa on jokin hassusti, ja jokainen saa vuorollaan kertoa, mikä on pielessä. Kaverit auttavat ja muutenkin tilanne on vastavuoroinen. Korttien hassut kuvat kirvoittavat keskustelua ja lapsia naurattaa. Jonkun ajan kuluttua pojat väsyivät ja alkoivat pyöriä.

Onni: Jaksako kukkaan ennää olla näin, pitäskö mejän vaihtaa?

A: Väsykö selkä? Pitäisikö vaihtaa toisin päin?

Onni: No näin päin,(kääntyy selälleen.)

A: No onnistusko meillä pittää ruokapiiri noin päin? Pitäskö mejän kokkeilla?

(Kaikki, mukaan lukien aikuinen kääntyvät selälleen.)

A: Jos me pötkötellään, nii kaikki pötköttelee.

Onni: Me ollaan aivan väärin päin!

(Aikuinen ja lapset ovat matolla päät lähekkäin, jotta aikuisen kädessä olevat kortit näkyvät. Keskustelu jatkuu lasten ja aikuisen loikoillessa lattialla.)

A: Ollaanko me nyt vähän hankalasti? Pitäiskö nousta istuun?

Lapset: Ei

Onni: Ei, tää on sopivaa. Mää sanon äitille et me oltiin tännään väärin päin.

A: Väärin päin, meillä on nurinkurin päivä.

Aikuinen oli päättänyt, että katsellaan hassuja kortteja ja johti tuokion kulkua. Toiminnan toteutukseen hän otti osallistaen lapset mukaan. Lapset päättivät millä tavalla asettaudutaan tuokion aikana. Lapset ilmaisivat mielipiteitään, heitä kuunneltiin ja niillä oli merkitystä. Eräs lapsista oli tilanteesta mielissään ja ilmaisi kertovansa vanhemmalleen tuokion toteutuksesta. Mukava tapahtuma haluttiin jakaa itselle tärkeän ihmisen kanssa. Juutisen (2015) tutkimuksessa lapset toivat kerronnan kautta esille kokemuksiaan ja näkökulmiaan omasta perheestään. Perheitä piirrettiin, leikittiin, perheenjäsenistä kerrottiin ja heitä odotettiin. (Juutinen, 2015, s. 172.) Tässä kertomuksessa Onni halusi jakaa mukavan tapahtuman päivässään äidin kanssa.

Tuokio on aikuislähtöinen ja siten suunniteltu toimintatuokio. Tässä kerhossa niitä kutsutaan ruokapiireiksi, mutta myös yhteinen lauluhetki saattoi olla ruokapiirin paikalla. Huomattavaa on kuitenkin, että lapset osallistuvat mielellään tuokiolle, eikä heitä tarvinnut odotella eikä patistella. Kaikki osallistuvat eikä ketään pakotettu.

Alanko (2013) nostaa esiin tärkeän asian osallisuuteen kohdistuneesta kritiikistä. Hän huomauttaa, etteivät kaikki aikuiset miellä lasten ja nuorten osallisuutta tärkeäksi asiaksi, ja että sen nähdään sopivan huonosti aikuisjohtoisiin instituutioihin. Täten hän kertoo Westin (2007, s. 124-125) painottavan aikuisten hyväksyvää asennetta ja sen merkityksellisyyttä osallisuutta kohtaan. Aikuisten on myös hyväksyttävä lasten ja nuorten osallisuuden mukanaan tuoma epävarmuus. (Alanko, 2013, s. 59.) Alanko tuo esiin myös Sinclairin (2004) ja Castron (2012) näkökulman siitä, että osallisuuden pitäisi olla olennainen toimintamalli lasten ja nuorten kanssa työskenneltäessä, ei mitään ääritilanteiden tai ulkoisen ohjauksen pakosta toteutettavaa toimintaa (Alanko, 2013, s. 177). Tässä kerhoryhmässä osallisuuden tavoittelu oli työntekijöiden ja oikeastaan koko työyhteisön tavoite.

Episodissa 8 on meneillään puolikkaan ryhmän tilanne. Toinen ryhmän puolikas oli oman aikuisen johdolla toisaalla. Niiden toteutustapa oli erityyppinen. Toisessa ryhmässä istuttiin penkillä. Voidaankin puhua työntekijän näkökulmasta ajateltuna opetus- ja kasvatustyön sallimasta vapaudesta, ja siitä kuinka monella tapaa kasvatusta voidaan toteuttaa. Erilaiset näkökulmat avartavat ajattelua ja työssä voi työparilta saada uusia tuulia työhön. Videoiden katselun yhteydessä käydyssä keskustelussa ilmeni, etteivät nämä työntekijät tienneet toistensa piirihetkien erilaisista toteutustavoista. He antoivat keskustelun aikana toisilleen palautetta työstään ja huomasivat myös uusia mahdollisuuksia ja ulottuvuuksia omalle toiminnalleen. Toinen kerhon aikuisista kommentoi työparinsa ruokapiiritilannetta positiivisesti kannustaen; *tuohan oli aivan ihana! että ollaan ollaan niinkö ollaan. ollaan yhdessä. että ollaanko kaikki mahallaan joo, se oli semmosta yhteisöllistä. yhdessä semmosta. ja näkkee että ne keskittyy, tämä on tärkeää asiaa ja me ollaan nyt yhdessä keskityttään. Ihana!*

Aikuiset kertoivat, että heillä on oma ruokailu joka päivä kerhon jälkeen. Ruokaillessaan he keskustelevat päivän kulusta, ja arvioivat toimintaa. Haastattelussa kävi ilmi, että työntekijät pohtivat ja muokkaavat ongelmatilanteita ja toimimattomia käytänteitä, joskus 3-4 kertaakin, niin kauan, että hyvä ratkaisu tilanteeseen löytyy. Tämänkaltainen työn kehittäminen on hedelmällistä, ja mahdollista, koska päivittäinen arviointi ja havainnointi voidaan heti purkaa, ja sopia uusista käytänteistä yhdessä omia näkemyksiä jakaen.

Yhdeksännen episodin yhteinen lauluhetki on aikuisen suunnittelema ja toteuttama. Positiivisen kannustuksen synnyttämä yhteisöllisyys ja rohkaisu saavat lapset osallistumaan aktiivisesti aikuisen osallistavaan toimintaan.

Episodi 9: Yhteisöllisyyttä lauluhetkellä

Lauluhetkellä on paikalla koko ryhmän lapset, kolmesta tyttöä ja poikaa. Iältään lapset ovat kahdesta viiteen vuotiaita. Kaikki istuvat ja kuuntelevat tarkoin, mitä tuokiota vetävä aikuinen sanoo seuraavaksi. Lähes kaikki laulavat ja leikkivät. Erään laulun jälkeen aikuinen sanoo

A: Nyt kyllä taputuksia, aploodeja, taputtaen itsekkin, kun niin hienosti leikittiin ja laulettiin. Voi että minä tuun iloseksi, ku te ootte niin keskittyneesti ja rauhallisesti ja kaikki yrittää parhaansa tehdä. Aivan mahtava. Tämän keuhon jälkeen lapset ovat aivan hiirenhiljaa paikoillaan. Seuraava laulu leikitään ja lauletaan myös kauniisti..

A: Hienoa!

Aikuinen kertoo seuraavan laululeikin periaatteet. Se muistuu hyvin mieleen, ja lapset ovat innolla mukana.

A: Hienoa, te osasitte tämänkin leikin tosihyvin! (Kaikki taputtavat.)

Matti: Arvaa mistä mä osaan tuon niin helposti?

A: No?

Matti: Ko mä oon leikkiny sitä myös Maijalla.

A: Soot Maijan luonaki leikkiny sitä. No onpa kiva kuulla. Tämä onki semmonen aika suosittu leikki aina talvella tuo Lumiukot ketjussa kulkee. Mutta mikäse tämä leikki oli, muistatteko? (Aikuinen näyttää punaista, kartongista leikattua, hame päällä olevan tyttötontun kuvaa.)

Lapset: Eeii.

A: Oliko tämä se, joka alako vähän naurattaa?

Lapset nauravat tekonaurua.. Ja sitten lauletaan vielä yksi laulu, Vasaralaulu, johon lapset innolla osallistuvat. Lauluun sekoittuu naurua ja iloa sen riehakkuuden myötä.

A: Tiiättäkö, te olitte tosi reippaita laulutuokiolla ja minä oon ihan älyttömän ilonen, ku teidän kans oli niin kiva leikkiä ja laulaa. Nyt taputetaan vielä kerran. Hyvä, me ollaan parhaita!

Kertomuksessa aikuinen antaa lapsille positiivista palautetta heidän käyttäytymisestään. Lapset ovat innolla mukana ja motivoituvat entisestään lauluista ja leikeistä, joita aikuinen on suunnitellut laulettavan. Ryhmän yhteisille lauluhetkille, joissa kaikki kahdesta viiteen vuotiaat olivat paikalla. Haastatteluista myös kävi ilmi, että kumpikin työntekijä arvioi lasten olevan innokkaita osallistujia kerhossa pidettäviin yhteisiin hetkiin. Tällainen on aikuisillekin palkitsevaa, ettei tarvitse torua ja pitää yllä järjestystä. Ketään ei tarvinnut pakottaa toimintaan mukaan. Roosin (2016) tekemän päiväkotilasten tutkimuksen mukaan kokivat päinvastaisesti erilaiset tuokiot ja piiritilanteet. Ne olivat lapsille epämieluisia sen vuoksi, että silloin ei saanut leikkiä. Penkillä istuessa piti olla hiljaa odottaen, vaikka leikki olisi ollut monin

verroin mukavampaa. (Roos, 2016,s.79-80.) Oman tutkielmani kerholaiset osallistuivat innokkaasti piirituokioille, eikä järjestyksenpitoon kulunut aikuisten aikaa.

Juutinen (2015, s. 165) on tutkinut päiväkotilasten yhteenkuuluvuuden rakentumista. Hän toteaa yhteenkuuluvuuden korostuneen juuri sanallisesti, vaikkapa käyttämällä me- muotoa ja korostamalla samanlaisuutta. Juuri näin teki myös kerhon aikuinen, joka kiitti ja kannusti lapsia lauluhetkellä. Lapset kokivat yhteenkuuluvuutta ja osallistuivat entistä innokkaammin toimintaan. Episodissa käydään myös lyhyt keskustelu aikuisen ja Matin välillä. Matti kertoo ystävästään ja aikuinen kuuntelee ja kommentoi hänen kertomustaan sensitiivisesti. Matti tuli kohdatuksi.

1) Tapahtumat rutiinien yhteydessä

Tähän teemaan sijoittui erilaisia ja erityyppisiä kertomuksia, jotka sijoittuvat rutiinien yhteyteen. Yhteensä kertomuksia on seitsemän. Kerhon rutiineiksi teemoittelin ruokailuun, siivoamiseen, pukemiseen ja riisumiseen liittyvät kertomukset. Episodeina tässä alateemassa ovat 10. ruokailupaikan valintaan ja 11. riisumiseen liittyvät tilanteet.

Ruokailu jo lähtökohdiltaan on osallistamisen ilmentymä perushoidollisen luonteensa vuoksi. Aikuinen vastaa siitä, että eväät tulee syötyä kerhon aikana. Se on osa terveyteen ja hyvinvointiin liittyvää ohjausta. Varhaiskasvatuskerhon arki ei sisällä monta pakollista toimintaa, ainoastaan eväiden syöntihetken eli ruokailun jokaisella kerralla. Eväiden syömisen aika oli tässä kerhossa joustava, lasten toimintaa mukaileva. Jonakin päivänä syötiin aiemmin ja jonakin päivänä myöhemmin. Lapset toivat eväät kotoaan, joten maistamista ja syömistä koskevia neuvotteluja ja kiistoja ei ollut. Ruokailun aikana aikuinen ja lapset kävivät monia mielenkiintoisia keskusteluja. Yhdessä he ihmettelevät ja pohtivat monenlaista. Seuraavassa on yksi välähdys kertomuksen muodossa.

Episodi 10: Inhimillistä tulkintaa hetkessä

Lapsiryhmässä on paikalla kuusi lasta. Kaksi heistä on poikaa ja neljä tyttöä. Ollaan alkamassa eväiden syöntiin. Huoneessa on kaksi pöytää, kuusipaikkainen korkea pöytä ja kahdeksanpaikkainen matala pöytä. Lapsilla ei ole ennalta määrättyjä tuolipaikkoja, vaan he saavat päättää paikkansa itse.

Lapset valitsevat korkean pöydän paikkoja. Keijo, toinen pojista tulee reppu sylissään pöydän viereen, jossa on jo kolme paikkaa varattuna, mutta kolme vielä vapaana. Hän pyörähtää ympäri ja alkaa heilutella reppuaan, eikä mene jostain syystä istumaan. Hän liikkuu kohti matalaa pöytää. Loput lapset tulevat ja menevät pöydän ympärille. Yksi pöytään kuuluvista tuoleista on vedetty kauemmas, irralleen pöydästä, sivuun. Pöydässä oleva tuoliton paikka on juuri toisen pojan vieressä.

A: Mahuttasko me kaikki sinne isoon pöytään? Kysyy aikuinen kävellessään huoneeseen. Mahutaan me varmaan.

Yksikseen heilumaan jäänyt Keijo vastaa pienellä äänellä: Eei mahuta.

Yksi tytöistä tarttuu irrallaan olevaan tuoliin, hiissaten sen pöydän ääreen. Salamannopeasti yksinään seisoskellut poika yrittää ikään kuin hyökätä tuolille, mutta tyttö on nopea ja istuu tuoliin. Poika peruuttaa kauemmas seisomaan. Aikuinen ei huomaa tilannetta.

A: Täällä on yksi paikka Keijo. Ei tarvi yksin syyä. (Keijo viittilöi toista pöytää repullaan.)

A: Yksinkö haluat mennä? yllättyneellä äänellä. Eei ku tuu mejän kaveriksi, tuolla on yksi paikka. (Aikuinen houkuttelee ja yrittää ohjata Keijoa selästä pöytään päin, mutta poika ei hievhadakaan, heiluttelee vain reppuaan.) Tuuhan vaan, täällä on yks paikka. (Sitten hän alkaa auttaa muita eväsrasioiden avaamisessa. Poika seisoo ja katselee hetken, kun toiset syövät.)

A: Tuuhan Keijo istumaan vaan, ei tarvi yksin mennä.

Keijo myöntyy liikkumalla paikkaa kohti. (Aikuinen ohjaa häntä hellästi selästä kohti tuolia.) Keijo ottaa eväät repusta ja istuu syömään. Aikuinen ottaa myös itselleen tuolin ja istahtaa lasten kanssa pöydän ääreen samalla jutellen. Hän kuorii yhden lapsen eväsomenaa.

Ruokailutilanteet ovat kerholaisten ja aikuisten yhdessä viettämää aikaa. Ilmapiiri on keskustelullinen ja aikuinen pysähtyy istumaan ja on läsnä tilanteessa. Aikuinen auttaa eväiden avaamisessa, mikäli lapsi apua tarvitsee. Lapset eivät kiirehdi tilanteesta ja keskustelu on kiireettömyyttä kunnioittavaa ja vuorovaikutteista.

Tilanne ei välttämättä näyttäydy arjessa samalla tavoin, kuin nyt näyttäytyy videolta ja kertomuksesta. Videolta tilanteen voi katsoa uudelleen, ymmärtääkseen lapsen eleistä ja käytöstä, mitä oikeastaan tapahtuu? Arjessa se, että Keijo haluaisi mennä yksinään syömään isoon pöytään, vaikka paikkoja on toistenkin kanssa samassa pöydässä, saa aikuisen houkuttelemaan lasta toisten pariin. Aikuinen toimii osallistavalla tavalla. Vaikka periaatteessa lapset saavat valita itse omat ruokapaikkansa, aikuinen ohjaa Keijon valintaa. Keijo ei kerro syytä, miksi hän menisi eri pöytään. Onko syynä se, että koska hän ei tiennyt voiko, tai saako sen ylimääräisen tuolin ottaa kaverinsa viereen, hän ei halua pöytään ollenkaan? Periaatteessa tässä tilanteessa, aikuisen päättämänä, paikan valinnan mahdollisuus ei toteutunut. Aikuisen tarkoitus oli hyvä, että Keijon ei tarvitse olla yksin pöydässään. Mutta se, mikä oli Keijon todellinen kokemus tilanteessa, jää arvoitukseksi.

Pajun (2013, s.102) tutkimuksen mukaan päiväkodin henkilökunta piti hyvänä ratkaisuna lasten omia ruokailupaikkoja. Lapsen oma paikka on oma, hänelle annettu, eikä siitä sen jälkeen tarvitse taistella eikä keskustella. Oma paikka ilmensi rauhoittumisen tilaa ja siinä lapsi saattoi huokaista kesken päivän kaikessa rauhassa. Paju nostaa esille myös sen, jos paikkoja ei oltu nimetty. Lapselle saattoi olla hyvinkin haastavaa joka kerta neuvotella

paikastaan ja liian vastuullista onnistua siinä ilmaisemaan omia mielipiteitään. Pysyvillä paikoilla siis oli Pajun tutkimuksessa lapsille väliä, myös nukkumapaikoilla. Lapset halusivat olla ystäviensä ja pitämiensä toisten lasten lähellä. (Paju,2013,s.102-103.)

Venninen & muut kertovat tutkimuksessaan, että työntekijät näkivät päivittäin arjessa toistuvat rutiinit oivallisiksi tilanteiksi tarttua lasten aloitteisiin, ja siten osallisuutta lisääväksi toiminnaksi. Perushoitotilanteen ollessa rauhallinen, myös vuorovaikutus lapsen kanssa oli levollista ja kiireetöntä. (Venninen, Leinonen & Ojala, 2010. s. 57-58.)

Varhaiskasvatuksessa tehtävä työ on koko ajan vuorovaikutuksessa tapahtuvaa toimintaa. Aikuisten tulkinnat tilanteista ovat subjektiivisia ja tapahtuvat aina siinä ympäristössä, ollen kussakin tilanteessa tosia. Aineistossani oli useita samantyyppisiä tilanteita. Tavallisia arjen ohikiitäviä hetkiä, joita itsekkin lastentarhanopettajana tiedän päivän olevan pullollaan. On hetkiä jolloin ei ole resursseja jäädä kuuntelemaan lapsen mielipidettä, tai aika on joidenkin rutiinien mukaan rajallista. Usein tilanteen sujumisen kannalta valitaan polku, jossa aikuinen on aloitteentekijänä ja toiminnan valitsijana ja lapsi toteuttaa tuon annetun. Roosin (2016) tutkimuksessa lasten osallisuudesta päiväkotiarjessa lapset suhtautuivat päiväkodin järjestelmiin ja toimintatapoihin olemassa olevina ja lukittuina. Tämä tarkoittaa sitä, että lapset eivät välttämättä huomanneet vastustaa huonoiksi kokemiaan toimintatapoja. Lapset eivät vastustaneet aikuisen valta-asemaa edes kertomalla ääneen lapselle itselle epämieluisia asioita. Kertomatta jättäminen ei kuitenkaan ole osoitus siitä, etteivätkö aikuiset kuuntelisi lapsia, tai siellä ei neuvoteltaisi asioista. Roosin mukaan lapset kokivat omat vaikutusmahdollisuudet ja aseman vähäisiksi tai alistaisiksi suhteessa aikuisten valta-asemaan.(Roos,2016, s.56-57.)

Episodi 11: Aikuisen tulkinta tilanteesta ja arjen keskeytykset

Sisälletulotilanteessa noin 3-vuotias Anni, on tulossa sisälle yhdessä aikuisen kanssa. Heti kun hän pääsee naulakoiden luo, hän huomaa kaksi tyttöä ponileikissä ja huudahtaa

Anni: Heei! En minä pääse poneilla leikkiin! Heei, Lotta!

Lotta: Kyllä mä saan leikkiä tässä

Anni: .. Mutta kun te ootte siinä leikkimässä nii minä en sitte saa!

Näin sanoessaan Anni kääntyy kameraan päin, ja laittaa käsivartensa puuskaan vatsalleen ja alkaa pikkuhiljaa peruuttaa tilanteesta. Hänellä on ulkopuku yllään, ja myös huppu päässä, mikä vaikeuttaa puheen kuulemistä. Sitten hän tuijottaa jonkin aikaa kameraa sanomatta sanaakaan. Aikuinen tulee tilanteeseen ja istahtaa naulakkopaikan penkille, Annin seurattessa.

Anni: ..No nuo ei anna mun leikkiä..(huitoen hihallaan ponileikkijöitä kohti.)

A: Ei, ku ensiks riisutaan! Nii, sitte pääsee leikkimään. (Anni vain osoittaa leikkijöitä katsellen sinnepäin, mutta aikuinen kääntää Annin itseensä päin ja selittää)

A: Annia, katoppa nyt riisutaan. Tuosta vejäppä vetoketju.

Anni riisuu, ja aikuinen ohjeistaa sanallisesti samalla muitakin lapsia. Tilanteeseen tulee vielä ohikulkumatkalla oleva päiväkodin työntekijä toisesta ryhmästä juttelemaan ja kyselemään kerhon aikuisen iltapäivän aikataulusta. Kerhon aikuinen keskustelee työntekijän kanssa, sekä auttaa ja neuvoo sanallisesti lapsia riisuuntumisessa yhtä aikaa. Aikuihin keskustelu jatkuu koko ajan. Anni on jo tossujen jalkaan laittamisen vaiheessa, kun työntekijä jatkaa matkaansa. Sitten pestään kädet ja pääsee leikkimään. Anni on unohtanut toiveensa mennä ponileikkiin, ja ottaa muuta tekemistä toisesta huoneesta. Naulakkotila hiljenee leikkijöiden kadotessa muihin tiloihin.

Kertomuksen lapsen orientaatio on jo leikkiin suuntautunut, mutta ulkovaatteiden riisuminen on vielä kesken. Tilanteeseen tuleva aikuinen ohjaa Annia ensin riisuuntumaan ja sitten vasta leikkimään. Aikuinen ei riisu lasta, vaan opastaa sanallisesti ja osallistaa hänet tekemään sen itse. Tilanteessa on myös muita lapsia, joita hän ohjaa sanallisesti. Aikuisen tehtävä on auttaa jäsentämään mitä tehdään ensin, ja mitä riisutaan sitten. Annin alkuperäinen huoli leikkiin mukaan pääsystä unohtuu, kun hän keskittyy riisumaan ulkopukua pois. Tulkitsen tilannetta siten, että Anni käsitti siten, ettei hän mahtuisi ponileikkiin, koska tytöt jo olivat leikkimässä siinä. Anni sanoi ”No nuo ei anna mun leikkiä,” jota aikuinen ei luonnollisestikaan ymmärtänyt, koska ei nähnyt tilanteen alkua. Anni ei osannut sanoa tätä selkeästi aikuiselle, ja tilanne lipui ohitse. Leikkipaikkojen ja leikkijöiden määrän ollessa rajattu, tai leikkivälineiden lukumäärästä johtuen, saattaa tahattomastikin aiheutua harmia lapsille ja leikille. Tässä viitataan myös aiempaan kertomukseen 5 leikkitaulusta. Leikkitaulu voi osaltaan estää lasten yhteisleikkiä, vaikka sen tarkoitus on päinvastainen. Juutisen tutkimuksessa (2015, s. 170) näyttäytyi myös niin aikuisten kuin lastenkin tekemien ympäristön materian järjestelyjen joko edistävän tai lasten estävän yhteenkuuluvuutta.

Kertomuksessa näyttäytyy eräs elementti, joka oli nähtävissä aineistossa myös muualla. Päiväkodin työntekijä toisesta ryhmästä tulee keskustelemaan kerhon aikuisen kanssa aikatauluista. Kerhon aikuisen läsnäolo lasten kanssa häiriintyy, ja hänen huomionsa kiinnittyy toiseen asiaan ja toisen ryhmän aikuiseen. Tutkielmani kerhon eteistila on läpikulkutila, joka houkuttaa keskustelemaan ikään kuin ohimennen, eikä aina ole kaikkien kannalta sopiva hetki. Videoaineistosta tällainen toiminta näkyy hyvin selvästi ja häiritsee kerhon aikuisten keskittymistä sekä lasten leikkirauhaa. Varhaiskasvatuksen arjessa on monenlaisia ja monikerroksisia tilanteita, ja työrauhan rakentuminen koostuu monista tekijöistä.

Keskeytykset työssä ovat arkipäivää varhaiskasvatuksessa. Näin totean myös omasta varhaiskasvatuksen alan kokemuksella. Työrauhaa häiritsevää toimintatapaa voidaan muuttaa, mutta se täytyy ensin tiedostaa. Videoita katsellessamme myös haastateltavat huomasivat tämän. Läpikulkuliikenne ja vaikkapa aivan ystävälliseksi tarkoitettu juttelu työkaverille kesken toiminnan häiritsee lapsiryhmän toimintaa ja keskeyttää lapsen ja aikuisen välisen vuorovaikutuksen.

Työpäivän aikana tapahtuneita keskeytyksiä haluttiin vähentää Vkk-metron tutkimushankkeen päiväkodeissa. Avuksi otettiin viestivihko, johon ryhmien aikuiset kirjoittivat puhumisen ja keskeyttämisen sijasta työpäivän aikana toisilleen. Tavoitteena tässä oli aikuisen ja lapsen vuorovaikutuksen lisääminen. Työntekijät pitivät seuranta keskeytyksistä ja tulivat huomaamaan, että niitä oli paljon. Keskeytysten tultua tietoisesti seurattavaksi, työntekijät huomasivat herkemmin itse tekemänsä keskeytykset. Keskeyttämiskäyttäytyminen muuttui työpaikalla sen tiedostamisen myötä, ja myös viestivihot otettiin pysyvään käyttöön niiden hyödyllisyyden vuoksi. Sitä käytettiin havaintojen ja tietojen siirtämiseen ja dokumentointiin työparilta toiselle, ikään kuin muistin tukena. (Saviranta, 2011, s. 238.) Kehittäminen on osa jokaisen kasvattajan työtä, eikä siihen tarvitse ylimääräistä resurssia. Kehittäminen on tiimille yhteinen halu ja rohkea näkökulman vaihtamisen haaste, jossa omaa perustyötä reflektoiden tartutaan pieniin, mutta merkityksellisiin arjen tilanteisiin. Pienten havaintojen kirjaaminen voi avata näkymää omaan työhön, muuttaa merkitystä ja mahdollisuuksia vaikuttaa lasten kanssa elettyyn arkeen. Havaintojen systemaattinen kirjaaminen avaa pedagogista keskustelua työyhteisössä ja esimerkiksi erilaisten havainnointi lomakkeiden käyttö voisi madaltaa kynnystä arvioida avoimemmin omaa työtä (Tast,2011, s. 39-40.)

Tutkielmani kerhon aikuisten kehittävä työote näkyi jokapäiväisenä keskusteluhetkenä oman ruokailun lomassa. Lasten lähdettyä kotiin, oli mahdollisuus keskittyneesti puhua lapsista, päivän tapahtumista ja käytänteiden kehittämisestä. Tämä on etu verrattuna päiväkodin käytänteisiin, jossa tyypillisesti on kerran viikossa tiimipalaveri, jossa vastaavista asioista voidaan keskustella. Toinen merkittävä asia työtiimistä on se, että työntekijöitä oli kerhossa kaksi, ja päiväkotitiimissä usein on kolme tai useampia henkilöitä. Kahden henkilön yhteisymmärryksen löytyminen on helpompaa kuin useamman henkilön mielipiteiden ja näkökulmien yhteensovittaminen.

6.4 Tulosten yhteenveto

Kuvioon on koottu tutkielman keskeiset tulokset.

Tutkimuskysymykset olivat

1. Miten lasten osallistuminen ilmenee varhaiskasvatuskerhon arjen pienissä kertomuksissa?
ja

2. Millaisena lasten osallistaminen ilmenee varhaiskasvatuskerhon arjen pienissä kertomuksissa?

1. Lasten osallistuminen ilmenee tutkielmassa neljällä tavalla. Se on nähtävillä alla olevassa kuviossa. Tutkielman tuloksista voin todeta ensimmäisen osallistumisen tavan näyttäytyvän aikuisen ja lapsen yhteisenä toimintana lapsen ollessa aktiivinen aloitteentekijä. Siinä aikuisen ja lapsen yhteinen toiminta on askartelua ja pelaamista yhdessä. Aikuisen koko kerhon ajan toteutuva läsnäolo ja kohtaava vuorovaikutus mahdollistavat yhdessä toimimisen.

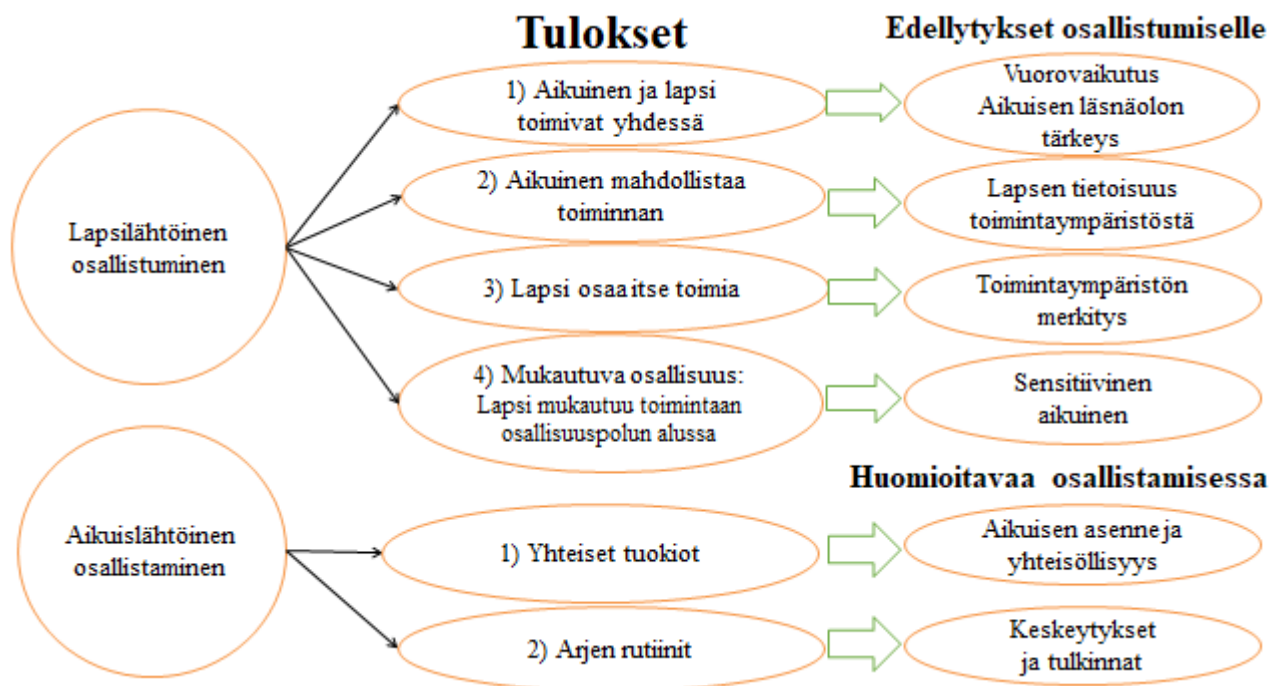
Toisesta osallistumisen tavasta on kyse silloin, kun lapsi on aloitteellinen ja tarvitsee aikuisen mahdollistavaa ja auttavaa tukea toiminnalleen. Lapsen tulee tietää toimintaympäristöstään ja sen olemassa olevista välineistä. Lapsen täytyy pyytää aikuiselta apua haluamaansa toimintaan. Tällöin aikuinen mahdollistaa lapsen tavoitteleman toiminnan auttamalla saamaan välineet.

Kolmanneksi lapsen osallistuminen tutkielmassa on lapsen osaamista toimia itsenäisesti ympäristössään. Tämä näyttäytyy lapsen omana toimintaan hakeutumisena ja sen hallitsemisena. Edellytyksenä on toimintaympäristön lapsen itseohjautuvuutta tukeva rakenne. Lapsilähtöisessä toiminnassa korostuvat siis toimintaympäristön merkitys ja se että lapsi osaa siinä toimia itsenäisesti. Tutkielmassa lapsen itsenäinen toiminta näkyy esimerkiksi omaehtoisena leikkiin ryhtymisenä, leikinvalintataulun osaavana käyttämisenä ja omavalintaisten askartelujen tekemisenä.

Neljäs tapa lapsilähtöisessä osallistumisessa on lapsen mukautuva osallisuus, jossa lapsi valitsee osallistumisen, mutta ei kuitenkaan ole itse aktiivinen toiminnan aloittaja, kuin esimerkiksi lapsen ja aikuisen toimiessa yhdessä. Pieni lapsi ei osaa vielä hakeutua itsenäisesti toimintaan. Edellytyksenä osallistumisen toteutumiselle hän tarvitsee erityisesti sensitiivisen aikuisen läsnäoloa ja tukea. Lapsi kiinnittyy toimintaan aikuisen avustuksella osallistumispolun alussa.

2. Lasten aikuislähtöinen osallistaminen ilmenee yhteisten ohjattujen tuokioiden ja erilaisten kerhon toimintaan liittyvien arkirutiinien yhteydessä. Aikuisen suunnittelemat tuokioidet ovat lapsille mieluisia lauluhetkiä ja ennen ruokailua pidettäviä yhteisiä tuokioita. Yhteisillä tuokioilla korostuu ja on huomioitavaa aikuisen positiivisen asenteen merkitys lasten osallisuutta kohtaan. Aikuisen toiminnassa korostuu kohtaamisen ja kuuntelemisen tärkeys. Aikuinen kannustaa ja rohkaisee lapsia yhteisesti osallistumaan. Tällöin aikuisten toiminta edistää lasten keskinäistä yhteisöllisyyttä.

Arjen rutiineissa tulee esille aikuisen huolenpito ja hoiva. Huomioitavaa osallistamisessa ovat kuitenkin erilaiset rutiinien yhteydessä tapahtuvat työn keskeytykset. Ne ovat päiväkodin muiden aikuisten aiheuttamia. Keskeytyksiä ei tapahdu yhteisten tuokioiden aikana. Tutkielmassa näyttäytyy rutiinien yhteydessä aikuisten tekemät tulkinnat lasten toiminnasta ja tavoitteista. Aikuisen ei arjessa ole mahdollista olla läsnä kaikissa tilanteissa koko ajan ja tämä vaikuttaa tulkintaan. Videoidusta aineistosta muodostetut kertomukset avasivat tilanteet selkeämmin. Arjessa tilanteet ovat vaihtelevia ja inhimillinen erehtyminen lapsen toiminnan tavoitteesta on kovin helppoa, eivätkä lapset sitä useinkaan oikaise. Näitä väärintulkintoja tapahtui esimerkiksi ruokailun pöytäpaikan valitsemisen yhteydessä.

1. Kuvio Tulokset ja edellytykset osallistumiselle sekä huomioitavaa osallistamisessa

7 Johtopäätökset

Tutkielmassani selvitin lapsen osallisuuden ilmentymistä avoimessa varhaiskasvatuskerhossa. Teemoittelemani aineisto lapsilähtöisen ja aikuislähtöisen toimintaan ohjautumisen mukaan punoutuu nyt takaisin yhteen. Se muodostaa kuvan kerhon arjen osallisuudesta osallistumisen ja osallistamisen näkökulmat yhdistäen. Kumpaakin näkökulmaa tarvitaan, ja on työtiimin ja työyhteisön päätös määrittellä millä tavalla ja missä suhteessa näkökulmat painottuvat. Osallisuuden painotuksen vuoksi lasten aktiivisen osallistumisen tasoa tulisi kuitenkin lisätä. Aineiston pienten kertomusten kautta voin nostaa neljä keskeisintä johtopäätöstä.

Ensimmäisenä johtopäätöksenä tutkielmasta teen sen, että arjen toimintaympäristöllä on suuri merkitys lapsilähtöiselle toiminnalle. Leikkivälineiden ja muiden toimintaan liittyvien tarvikkeiden asettelu lasten ulottuville on lasten leikin ja toiminnan alkamiselle tärkeää. Toiminta on aikuisesta riippuvaista, mikäli lapsi ei tiedä missä tavarat ovat, eivätkä ne ole lapsen saatavilla. Lapsiryhmän syksyllä aloittaessa toiminta oli uutta, ja tutkielmani kohteessa oli leikkiin ryhtymisen avuksi otettu seinällä oleva leikkitaulu. Lapset oppivat sen kautta huomaamaan erilaisia leikin mahdollisuuksia kerhossa. Se, että lapsi tuntee, tai ei tunne leikkivälineitä ja toimintaympäristöä korostuu pienen, vasta kerhossa aloittaneen Vilhon kertomuksessa. Samassa kertomuksessa korostuu myös sensitiivisen aikuisen merkitys. Hetkenä, jolloin aikuisella on mahdollisuus olla lapsen kanssa, Vilho ikään kuin loistaa aikuisen katseen alla. Aikuisilla on kuitenkin muitakin työtehtäviä, jotka pitää hoitaa, ja silloin lapsi odottaa. Hän odottaa kunnes aikuinen vapautuu, ja sitten uskaltautuu leikkiin turvallisesti aikuisen ohjatessa. Nämä tulokset ja johtopäätökset ovat samansuuntaisia kuin Estola ja muut (2016) ovat esittäneet lapsen hyvinvointia tutkiessaan.

Nostan toisena johtopäätöksenä esille sensitiivisen ja kuuntelevan aikuisen, joka on vastavuoroisessa vuorovaikutuksessa lasten kanssa. Aikuisen läsnäolo on tärkeää lasten kanssa juuri siinä hetkessä, kun lapsi aikuista tarvitsee. Tämä rauhoittuminen toimintaan yhdessä lasten kanssa koko kolmen kerhotunnin ajaksi on merkki työhön sitoutumisesta. Aikuisten työhön liittyvät asiat pyrittiin hoitamaan ennen tai jälkeen kerhon. Huolimatta työntekijöiden läsnä olemisen pyrkimyksistä, kertomuksissa tulee esille keskeytykset, joita päiväkodin aikuiset tuottavat kerhon aikuisten työhön. Päiväkodin toisten ryhmien aikuisilla on asiaa kerhon aikuisille, ja tuolloin tavoiteltu läsnäolo lasten kanssa katkeaa. Näitä lapsiryhmän toimintaa häiritseviä tilanteita oli helppo havaita videolta. Työrauhan antaminen

ja saaminen on arvokasta. On haastavaa torjua aikuisen asia, vaikka sen hyvin voisi perustella työn tekemisen näkökulmasta käsin.

Kolmantena johtopäätöksenä totean, että lapsi useimmiten hyväksyy sen, mitä aikuinen tekee, eikä oikaise, vaikka se joskus olisi aiheellistakin. Tämä hieman yllättäväkin seikka nousi esille tutkielmassani useammassa kohdassa. Katsellessani videoita ja pieniä kertomuksia kirjoittaessani, esille nousi tilanteita, joissa aikuinen tulkitsee aikuisen näkökulmasta lasten käytöstä, tai kuuli väärin lapsen sanomisen. Useimmiten arjen tuoksinassa tätä ei huomaa, kun tilanteet etenevät nopeasti. Jäin miettimään miksi lapset eivät korjaa näitä tilanteita? Onko todellakin niin, että lapset kokevat vallan olevan aikuisilla, eivätkä sen takia oikaise aikuisen ymmärrystä asiasta?

Neljäs johtopäätös on se, että aikuisen myönteinen asenne osallisuutta kohtaan on merkittävää. Toiminta on osallisuutta ja yhteisöllisyyttä tukevaa, kun aikuinen on sitoutunut kehittämään toimintaansa lapsen osallistumista vahvistavaan suuntaan. Aineistossa tuli esille aikuisten pyrkimyksiä luoda positiivista yhteishenkeä esimerkiksi yhteisten koko ryhmän tai puoliryhmän tuokioiden kautta. Haastattelujen aikana kumpikin työntekijä osoitti pohtineensa osallisuutta tukevia työskentelytapoja, ja kummallakin oli halu tukea lasten osallistumista toimintaan. Näitä työskentelytapoja voi edelleen kehittää pohtimalla seuraavia Shierin tasomallista poimittuja kysymyksiä. *Onko aikuinen valmis kuuntelemaan lapsia, kannustamaan lapsia mielipiteiden ilmaisuun, ottamaan nuo lasten mielipiteet huomioon? Ja edelleen onko hän valmis ottamaan lapset mukaan päätöstentekoprosessiin ja jakamaan valtaansa lasten kanssa?* Shierin (2001) osallisuuden tasomallia voi käyttää apuna niin osallisuutta tavoitteleva aikuinen ja tiimi, kuin koko päiväkotiyhteisö.

8 Pohdinta

Lapsen osallisuuden ilmentyminen juuri avoimessa varhaiskasvatuskerhossa kiinnosti minua siksi, että olin aikaisemman työkokemukseni perusteella havainnut kerhossa tapahtuvan toiminnan olevan erilaista ja vapaampaa kuin tavallisessa päiväkotiryhmässä. Tutkielmassani erotin osallistumisen ja osallistamisen käsitteen toisistaan. Halusin korostaen osoittaa kuinka arjen toimintoja voi ajatella ja erotella toimintaan ohjautumisen näkökulmasta katsottuna. Sanat ovat lähes samoja, mutta sisältävät lähtökohdiltaan erilaisen merkityksen.

Tutkielman tekeminen avasi uudella tavalla osallisuuden kerroksellisuutta ja moniulotteisuutta. Tutkielmaa tehdessäni sain erilaisen näkökulman ymmärtää toimintaa olematta itse mukana rakentamassa sitä. Vaikka ymmärrän sen, että olin fyysisesti läsnä aineiston keruutilanteissa, mutta vuosien tauko aineiston käsittelyssä ja työstämisessä etäännytti minut tehokkaasti ja tuntui kuin olisin ollut uuden aineiston edessä. Tutkielmassa tarkastelin varhaiskasvatuskerhon arkea videoimieni tilanteiden kautta. Pilkoin toimintaa ja jäsenin sitä teorian avulla uudelleen.

Tämä auttoi tunnistamaan, että kaikki toiminta voidaan jaotella osallistumisen ja osallistamisen käsitteiden kautta. Joku tekee aina aloitteen toiminnan suuntaan, jotta jotakin tapahtuu. Varhaiskasvatuksessa pitäisi pystyä tunnistamaan aloitteen tekijä, jotta lapsen osallistuminen aktiivisena toimijana voisi toteutua. Varhaiskasvatuksen ammattilaisten tehtävänä on tunnistaa ero osallistumisen ja osallistamisen välillä ja luoda mahdollisuus osallisuuden toteutumislle. Aikuisen tulisi kysyä kasvattajana itseltään, onko kyse lapsen osallistumisesta vai lapsen osallistamisesta? Lapsen osallistumisen vahvistaminen avaa varhaiskasvatuksen työntekijöille uuden varhaiskasvatussuunnitelman mukaisen kasvatuksen, opetuksen ja kasvun työtavan. Tämä vaatii myös vallan luovuttamista lapselle hänen ikätasonsa mukaisella tavalla. Henkilöstön pitää olla valmiina kuulemaan ja kuuntelemaan.

Varhaiskasvatuskerhon vapaamuotoisemman toiminnan ilmapiirissä oli hyvät olosuhteet tutkia lapsen osallistumista ja osallistamista. Kerhon aikuisten toiveesta videotilanteisiin valittiin myös riisumis-, siirtymä- ja siivoustilanteita. Nämä kaikki osoittautuivat luonnollisesti myöhemmässä analyysivaiheessa aikuislähtöisiksi osallistamisen teemaan kuuluviksi. Tämän tutkielman aineisto sisälsi vain hieman enemmän osallistumista kuin osallistamista kuvaavaa toimintaa.

Kiinnostava jatkotutkimusaihe olisi tutkielmassa esille tulleet keskeytykset. Aikuisen läsnäolo työssä keskeytyy toisten aikuisten väliintulon takia ja se rikkoo aikuisen ja lapsen yhteisen hetken. Olisi mielenkiintoista tutkia ja saada selville miten lapsi kokee nuo tilanteet.

On mielenkiintoista pohtia millainen aineisto olisi tullut tavallisesta, enemmän rutiineja sisältävästä päiväkotiryhmästä. Olisiko päiväkodin kokopäiväryhmätoiminnasta tai esiopetusryhmästä tullut suhteellisesti enemmän osallistavaa toimintaa sisältävä aineisto? Millaista lasten aktiivista osallistumista siellä olisi ollut havaittavissa? Kuinka aikataulut ja erilaiset päiväkodin arkeen kuuluvat rutiinit mahdollistavat lapsilähtöisen osallistumisen? Jatkotutkimusaiheena olisi mielenkiintoista tutkia tätä eroa.

Tämän tutkielman tuloksia ja Shierin (2001) osallisuuden tasomallia voisi käyttää keskustelun välineenä, alustamaan ja syventämään osallisuuden astetta päiväkodeissa. Jatkotutkimusta voisi tehdä myös siitä, miten aikuisten tulkinnat lapsen aloitteista muuttuvat kun aikuisten asenne ja ymmärrys osallistumisen ja osallistamisen eroista kehittyy.

Lähteet

- Alanko, A. (2013) Osallisuusryhmä demokratiakasvatuksen tilana - Tapaustutkimus lasten ja nuorten osallisuusryhmien toiminnasta Oulussa. Oulun Yliopisto. Tampere: Juvenes Print.
- Estola, E. ja Karlsson, L. (2016) Johdanto- Välkkeitä. Teoksessa Karlsson, L., Puroila, A-M. ja Estola, E. (Toim.), Välkkeitä, valoja ja varjoja. Kertomuksia lasten hyvinvoinnista (s.8-13). Latvia: Livonia Print.
- Estola, E., Karlsson, L., Puroila, A-M. ja Syrjälä L. (2016) Lapsen katseen edessä- yhteenvedo ja uusia avauksia. Teoksessa Karlsson, L., Puroila, A-M. ja Estola, E. (Toim.), Välkkeitä, valoja ja varjoja. Kertomuksia lasten hyvinvoinnista (s.8-13). Latvia: Livonia Print.
- <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#P6> viitattu 10.10. 2017
- Heikkinen, H. L. T. (2015) Kerronnallinen tutkimus. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (Toim.), Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin (s.149-167). Juva: PS-kustannus.
- Heikkinen, H. L.T. (2002) Narratiivisuus- ei yksi vaan monta tarinaa. Teoksessa: Heikkinen, H. L. T. ja Syrjälä, L. (Toim.), Minussa elää monta tarinaa(s.184-197). Vantaa: Kansanvalistusseura.
- Heinonen, H. ja Kuikka, M. (2013) Lapsen oikeuksien toteutuminen nyky-yhteiskunnassa. Teoksessa: Marjanen, M., Marttila, M. ja Varsa, M. (Toim.), Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille (s. 197-227). Juva: PS-kustannus.
- Hotari, K-E.. Oranen, M. Pösö, T. 2009. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa M. Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Hujala, E. ja Fonsen, E. sekä hankkeen kirjoitusryhmä (2010a) Työyhteisön pedagoginen kehittäminen työhyvinvoinnin perustana päivähoitossa -projektin loppuraportti. Tampereen yliopisto. Opettajankoulutuslaitos Varhaiskasvatuksen yksikkö 2010.
- <https://www.tsr.fi/documents/20181/40645/108439-LOPPURAPORTTI%5b1%5d.tsrversiopdf.pdf/dad364bd-e179-4e17-bf01-4bfedbd7105d> viitattu 28.11.17
- Juutinen, J. (2015) Lasten yhteenkuuluvuuden rakentuminen päiväkotiarjen pienissä kertomuksissa. *Journal of Early Childhood Education Research*. Vol. 4, No. 2, 159-179
- Karila, K., Kosonen, T. ja Järvenkallas, S. (2017) Varhaiskasvatuksen kehittämisen tiekartta vuosille 2017–2030 Suuntaviivat varhaiskasvatukseen osallistumisasteen nostamiseen

- sekä päiväkotien henkilöstön osaamisen, henkilöstörakenteen ja koulutuksen kehittämiseen. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2017:30.Helsinki.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-487-0> viitattu 28.12.17
- Karlsson, L. (2014) Sadutus. Avain osallisuuden toimintakulttuuriin. Juva: PS-kustannus.
- Kiili, J. (2006) Lasten osallistumisen voimavarat. Tutkimus Ipanoiden osallistumisesta. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto Printing House.
- Kiviniemi, K. (2015) Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa: R. Valli & J. Aaltola (Toim.), Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin (s.74-88). Juva: PS-kustannus.
https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/17_09_08_Kuusikko_varhaiskasvatus_2016.pdf viitattu 25.12.17.
- KvaliMOTV. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html viitattu 17.12.17.
- KvaliMOTV. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_1_2.html viitattu 28.12.17
- Lansdown, G. (2010). The realisation of children 's participation rights. Teoksessa: A Handbook of of Children and Young People 's Participation. Perspectives from theory and practice. Percy-Smith, B & Thomas, N. 2010. London. Routledge.
- Leinonen, J., Venninen, T. & Ojala, M. (2011) Osallisuuden kulttuurin kehittäminen. Teoksessa: Mäkitalo, A-R. , S., Nevanen, M., Ojala, S., Tast, T., Venninen ja B., Vilpas. (toim.) Löytöretkellä osallisuuteen. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa II. Soccan ja Heikki Waris –instituutin julkaisusarja nro 25. Yliopistopaino. (s. 83- 98.)
- Oranen, M. (2008) Mitä mieltä? Mitä mieltä!. Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön lastensuojelun kehittämisraportti. Ensi- ja turvakotienliitto ry. Helsinki: Multiprint.
<https://www.ouka.fi/oulu/paivahoito-ja-esiopetus/varhaiskasvatussuunnitelma1> viitattu 17.11.2017
- Paju, E. (2013) Lasten arjen ainekset. Etnografinen tutkimus materiaalisuudesta, ruumiillisuudesta ja toimijuudesta päiväkodissa. Tampere: Juvenes Print.
- Puroila, A-M. ja Estola, E. (2012) Lapsen hyvä elämä? Päiväkotiarjen pienten kertomusten äärellä. *Journal of Early Childhood Education Research* vol.1. No 1, 22-43.
- Roos, P. (2015) Lasten kerrontaa päiväkotiarjesta. Tampereen Yliopisto. Tampere: Yliopistopaino.
- Saviranta, P. (2011) Kehittämistyötä Lintuvaarassa. . Teoksessa :Mäkitalo, A-R. , S., Nevanen, M., Ojala, S., Tast, T., Venninen ja B., Vilpas. (toim.) Löytöretkellä

- osallisuuteen. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa II. Soccan ja Heikki Waris – instituutin julkaisusarja nro 25. (s. 234-241). Yliopistopaino.
- Shier, H. (2012) <http://www.nonformality.org/participation-models> . November 2012. viitattu 13.11.2017
- Shier, H. (2001) Pathways to participation: Openings, Opportunities and Obligations. *Children & Society* volume 15, 107-117.
- Tast, S. (2011) Snadit stepit, arjen kokoista kehittämistä varhaiskasvatustyössä. Teoksessa :Mäkitalo, A-R. , S., Nevanen, M., Ojala, S., Tast, T., Venninen ja B., Vilpas. (toim.) *Löytöretkellä osallisuuteen. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa II*. Soccan ja Heikki Waris –instituutin julkaisusarja nro 25. Yliopistopaino. (s. 39-44.)
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2011) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa: Hansaprint.Oy.
- Turja, L. (2011) Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa: Hujala, E. ja Turja, L. (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. (s. 41-53). Juva: PS-kustannus
- Thomas, N. & Percy-Smith, B. (2010) Introduction. Teoksessa: Percy-Smith B & Thomas N (toim.) *A Handbook of Children and Young People`S Participation: Perspectives from Theory and Practise*. London: New York: Routledge: 1-7.
- Viljamaa, E. (2012) Lasten tiedon äärellä. Äidin ja lasten kerronnallisia kohtaamisia kotona. Oulun Yliopisto. Tampere: Juvenes Print.
- Viljamaa, E., Estola, E., Juutinen, J. ja Puroila, A-M. (2017) Patjakasan kutsu - yhteen tulemisia ja erilleen vetäytymisiä päiväkodissa . *Journal of Early Childhood Education Research* vol. 6, No.1, 2-21.
- Venninen, T., Leinonen, J. ja Ojala, M. (2010) *Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Tutkimusraportti. Socca*. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Työpapereita 2010:3. <http://www.socca.fi/julkaisut>
- Virkki, P. (2015) *Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä*. Itä Suomen Yliopisto. Helsinki: Kopio Niini Oy.
- YK, (1989) Lapsen oikeuksien yleissopimus, http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/Lasten_oik_sopimus.pdf viitattu 10.10. 2017.

Liite 1

Hei kaikki avoimen päiväkodin perheet!

Olen varhaiskasvatuksen maisterivaiheen opiskelija Oulun Yliopistolta, ja teen pro gradu työtäni lapsenne avoimessa päiväkodissa, xxx. Tutkielmani on osa ArvoKas-hanketta, jossa päiväkotit on mukana. ArvoKas-hanketta rahoittavat Suomen Akatemia ja Nordforsk- tutkimusrahoitusorganisaatio. Tutkielmaani ohjaavat professori Eila Estola ja tutkijatohtori Anna-Maija Puroila, jotka vastaavat myös tutkimushankkeesta.

Olen kiinnostunut arjen ilmiöistä varhaiskasvatuksessa, työntekijöiden näkökulmasta katsottuna. Mielenkiintoni kohde on erityisesti kiireettömyys. Tulen olemaan läsnä kerhon arjessa syksyllä -13 ja keväällä -14, havainnoidessani aikuisia toimijoita.

Tarkoitukseni on myös videoida ja nauhoittaa arjen tilanteita. Videoinneissani painopisteenä on aikuisten toiminta, jossa lapset ovat luonnollisesti läsnä. Haluankin kysyä teiltä vanhemmilta:

Saako lastanne kuvata, ja saako hänen puhettaan käyttää tutkielmassa? Nimet eivät missään vaiheessa tule julki lopputyössä, joten lapsen henkilöllisyys ei ilmene mistään.

Kyllä _____

Ei _____

Lapsen nimi

Lapsen kerhopäivät

Aika, paikka ja vanhemman allekirjoitus

Palautattehan lupakyselyn mahdollisimman pian kerhon aikuisille.

Olen paikalla ke 20.11.2013, jolloin vastaan mielelläni kysymyksiinne. Vastaan myös tarvittaessa sähköpostikysymyksiinne. Pyytäisin teitä myös juttelemaan lapsenne kanssa läsnäolostani ja kuvaamisesta. Kiitos teille!

Ystävällisin terveisin,

Anne Repo ,

Lastentarhanopettaja

Maisterivaiheen opiskelija, Oulun Yliopisto

Liite 2

Haastattelukysymyksiä 10.12.2013

*Millainen tämä päiväsi oli?

*Kysymys koulutuksestasi ja työvuosista?

*Kertoisitko aluksi miten olet kokenut nyt työskentelemisen kerhossa? -> työtehtävät, toimiiko ryhmäjako mielestäsi, ryhmätilat, päivän kulku

* Mitä mielestäsi on kiire?

(-apukysymyksiä; miten ilmenee työssäsi, milloin on kiire, mistä se johtuu, mikä tekisi työstäsi vähemmän kiireistä)

*Koetko kiirettä tai kiirettömyyttä työssäsi?

->voisitko kertoa esimerkin kiireisestä päivästä?

-koko työnkuva (iltapäivä?)

-vaikuttaako se työskentelyyn kerhossa?

*Kertoisitko minkälaisia arvoja pidät tärkeinä ja toteutat kasvatuksessa?

-esim. turvallisuus (fyysinen, psyykinen, emotionaalinen, luottamus), demokratia (mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa, oikeudet), kuri ja järjestys (säännöt, rutiinit, totteleminen), hoiva ja välittäminen (hyvinvointi, hoitaminen, rakkaus, läheisyys, kosketus, sensitiivisyys, kuunteleminen), itsensä toteuttaminen

--"voitko kertoa lisää?"

--"voitko tarkentaa tuota mitä äsken kerroit?"